

2014

št. 8

CENA 4,00 €

mladika

FOTOKRONIKA
DRAGE 2014

MILAN DOLGAN

KANTATA IN SONETNI VENEC

Ana Balantič

PESMI

Za pravico do groba

Uvodnik

kazalo

Za pravico do groba	1
Ana Balantič: Pesmi	2
Bojana Bučar: Prvi	4
Ana Balantič: Ko sem sama	7
Irena Žerjal: Peta Avenija in smrtne zagate (21)	8
Milan Dolgan: Kantata in Sonetni venec	11
Janko Zerzer: Zadnje ustoličenje v slovenskem jeziku	12
Boris Pangerc: Argentina 1993 (2)	15
Jože Bajzek: Z molitvijo sežemo preko sebe	19
Mojca Polona Vaupotič: Brezčasna lepota ikon	20
Peterlinova nagrada 2014	23
Fotokronika Drage 2014	24
Antena	26
Ocene: M. Bradeško: Konec tedna na izlet (C. Velkovrh); M. Gomboc: Pozneje se pomeniva (V. Purič); Potrjevanje ob praznikih (E. Umek); R. Lečič: Slovenščina od A do Ž (M. Cenda); Plezališče brez meja (C. Velkovrh)	29

NOVO!

MARIJ ČUK

KO NA JEZIKU KOPNI SNEG

Spremna beseda: Boris Paternu

Pesniška zbirka *Ko na jeziku kopni sneg* je delo pomembne vsebine in razsežnosti, ki Marija Čuka potrjuje na vidnem mestu slovenske književnosti. V njej najdemo vsa glavna tematska območja Čukovega pesnjenja.

SLIKA NA PLATNICI: Na letošnji Dragi so že tretjič podelili Peterlinovo nagrado, ki je namenjena tistim, ki s svojim delom utrjujejo slovenstvo ob spoštovanju etičnih načel katoliške vere. Letos sta nagrado prejela pisatelj Alojz Rebula in goriški kulturni in javni delavec Damjan Paulin. Na posnetku hčerka Tanja sprejema nagrado v imenu očeta. Ob njej sta predsednik SAZU dr. Tadej Bajd in Peterlinov sin Joži (foto Miloš Pahor).

Uredništvo in uprava:
34133 Trst, Italija, ulica Donizetti 3
tel. 040-3480818; fax 040-633307
uprava@mladika.com; redakcija@mladika.com
www.mladika.com

Oblikovanje: Matej Susič

Izdaja: Mladika z.z.o.z.

Registrirana pri trgovinski zbornici v Trstu dne 21.4.1999 pod številko 114276.

Član USPI (Zveze italijanskega periodičnega tiska)

Reg. na sodišču v Trstu št. 193 dne 6.4.1957 • ISSN 1124 – 657X

Tisk: Grafika Soča d.o.o. – Nova Gorica
Izhajanje revije podpira Urad Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu.

UREDNIŠKI ODBOR: David Bandelj, Erika Jazbar, Ivo Jevnikar, Marij Maver (odgovorni urednik), Saša Martelanc, Sergij Pahor, Mitja Petaros, Nadia Roncelli, Matjaž Rustja, Tomaž Simčič, Breda Susič, Jernej Šček, Zora Tavčar, Evelina Umek in Ivan Žerjal.

SVET REVIJE: Lojzka Bratuž, Silvija Callin, Jadranka Cergol, Peter Černic, Marija Češcut, Danilo Čotar, Liljana Filipčič, Diomira Fabjan Bajc, Lučka Kremžar De Luisa, Peter Močnik, Milan Nemac, Adrijan Pahor, Bruna Pertot, Marijan Pertot, Ivan Peterlin, Alojz Rebula, Peter Rustja, Ester Sferco, Marko Tavčar, Neva Zaghet, Edvard Žerjal in člani uredniškega odbora.

Posamezna številka Mladike stane 4,00 €.

Celoletna naročnina za Italijo in druge države 30,00 €;

po letalski pošti: Evropa 50,00 €, Amerika 60,00 €, Avstralija 65,00 €.

Za plačilo lahko uporabite poštni tekoči račun 11131331 – Mladika - Trst. Na banki: Zadrúžna kraška banka - Banca di Credito Cooperativo del Carso (IBAN: IT58 5089 2802 2010 1000 0016 916; SWIFT: CCRIT2TV00).

Za pravico do groba

Spoštovani predsednik vlade Republike Slovenije prof. dr. Miro Cerar, odkar je človek človek, se obredno poslavlja od svojih mrtvih. Posvečenost mrtvih je pravrednota človeka in njegove človečnosti. Od antičnih Grkov naprej, od Sofoklejeve Antigone pa pokop ni le vrednota, ampak tudi dolžnost. Antigona uveljavlja pravico do groba: od tirana Kreona zahteva, da ji dovoli pokopati nepokopanega brata Polinejka. Čeprav ga ima oblast za izdajalca, je nepopustljiva v svoji zahtevi, vse do svoje smrti.

Prihodnje leto bomo praznovali petindvajsetletnico slovenskega osamosvojitvenega plebiscita in sedemdesetletnico konca 2. svetovne vojne: konca, ob katerem se spominjamo osvoboditve izpod okupatorja, hkrati pa pomorov, ki jih je tedaj zagrešila nova oblast. V ta spomin sodi tudi tisto, kar se je z žrtvami povojnega revolucionarnega nasilja dogajalo v preteklih desetletjih. Pomorjeni niso bili izbrisani le iz knjige živih, ampak tudi iz knjige mrtvih. Zločin nad njimi ni bil le zločin zoper svetost življenja, ampak tudi zoper posvečenost mrtvih. Ni jim bila odvzeta le pravica do življenja, ampak tudi pravica do groba. Odprti pričevalc takšnega dvojnega zločina je Huda jama, najočitnejši dokaz, da Slovenci tudi v lastni, samostojni državi nismo izpolnili dolžnosti do nepokopanih mrtvecev.

Mineva pet let, odkar je rudarski ekipi uspelo odstraniti vse prepreke in se dokopati do prvih žrtev. Pred tremi leti je oblast izkopavanje žrtev prekinila. Danes smo pred tem, da Huda jama spet postane nedostopna. Znašli smo se pred grozljivo nevarnostjo, da neizkopane mrtvece za vselej zavržemo, izkopane mrtve pa pustimo nepokopane. Če se to zgodi, bomo vsi državljani Republike Slovenije sokrivi izpostavljenе svetoskrunske opustitve. Zelo hitro se bliža čas, ko se bodo zlomili leseni podporniki in zrušili rovi, zaradi česar bo zasut tudi jašek z mrtvimi, tako da nikdar več ne bomo prišli do žrtev. Če Hude jame ne bomo sanirali zelo hitro, v najkrajšem času, še letos,

bodo posledice boleče in nepopravljive. Če bomo ob tem še naprej molčali in ne bomo povzdignili svojega glasu, to pomeni, da ne prevzemamo odgovornosti niti do samih sebe niti pred slovenskim narodom in da se bomo še naprej pridruževali zaroti, ki nas obdaja že desetletja.

Spoštovani predsednik vlade RS prof. dr. Miro Cerar, kot narod smo Slovenci občestvo živih in mrtvih, zato v imenu Akademije znanosti in umetnosti kot vrhovne slovenske kulturne ustanove pričakujemo, ne brez velike skrbi, da bo vlada ustrezno ukrepala in zagotovila: izkop v Hudi jami zasutih žrtev, postavev kostnice pred Hudo jamo in pogrebni pokop do zdaj nepokopanih.

Akad. prof. dr. Andrej Kranjc, akad. prof. dr. Jože Krašovec, akad. prof. dr. Uroš Skalariš, prof. dr. Peter Štih, akad. prof. dr. Andrej Inkret, akad. prof. dr. Janez Levec, akad. prof. dr. Robert Zorec, akad. Niko Grafenauer, akad. prof. dr. Franc Strle, akad. prof. dr. Peter Fajfar, akad. prof. dr. Marija Gogala, akad. prof. dr. Lojze Lebič, akad. prof. dr. Tadej Bajd,
člani predsedstva SAZU

(Pisma bralcev, Sobotna priloga, Delo, 27. septembra 2014)

Pesmi

Bližina je daleč

hribi so vmes,
cesta v dve smeri,
podaljšan ovinek in reka pod mostom.
nad nama pa isti oblaki.

Na oknih so rože,
pozimi ledene.
Zdaj cvetijo za tvoje oči.
Jih ne vidiš?
Moraš po poti moje mladosti,
ob dežju, ko so prazne poti.

Tam je bela samota,
spomini,
tvoji drugačni.
Najinih skoraj ni.

Obrazi

Včasih pustim,
da se mi utrže od tujih obrazov,
ki puščajo madež.
Prekolnem dež
in zasovražim zimo.

Nikoli ne rišem pike pod vprašaj,
ker se bojim odgovora,
ki je kot z meglo povita senca
in oprimek na nagniti vrvi.

Pustim samo odprta vrata,
da me objamejo majski vetrovi,
da začutim mavrico na jeziku,
ko vstopijo mehki obrazi
s kostanjevim cvetjem v laseh.

Še živim

Kot Sinji modrin,
preboden z buciko,
sem boleče razprtih kril
visela nad odrom
in ponavljala monolog tišine.

Ko je padla zavesa,
je ostalo le belo sonce,
ki ni stopilo ledenih robov,
rezilom zmehčalo ostrine
in spustilo norosti med ude.

Postala sem mehka igračka,
polna vataste niti,
ki se ni pustila mečkati.

Danes sem živ kokon,
ki se pusti odviti.
Samo odviti.

Smeh

Danes vam podarim smeh
in klovna, ki igra na gosli.
Jutri me ne kličite
če ste ob njem jokali!

Danes se smejte v robec!
Od včeraj je smeh nalezljiv.
Cepivo iz solz so preizkusili na ribah.

Danes vam podarim pesem,
da bi se ji nasmejali.
Jutri ne zažgite besed,
ki jih niste razumeli.

Pobožana z dežjem

Ob ugašanju časa
se solzim kot zarezana trta.
Sol se mrvi na vekah.
Na pogrizenih ustnicah
so se ustavile besede.

Zdrobljena pod plazom spominov,
ki drevijo čezme,
težko prenašam njihovo pezo.

Namesto tolažbe
mi pošljite dež,
ki ima drobne dlani.

Mokra bom milijonkrat pobožana
in srečna, da se oprimem,
ko pot zgrmi čez previs.

Pomladni mol

Vsako pomlad pojem isto pesem,
nikoli ne pozabim dodati refrena,
ki se vedno konča v molu.

Letos mi je umrla češnja.
Položila sem jo med narcise.
Sebi sem nabrala šopek kopriv
in regratovih cvetov.

Skozi živo mejo bodike
prihaja Chopinov preludij,
ki ga nekje mučijo tipke.
Čmrljev let nad mano preglasi klavir.

Pajek pod napuščem
plete svojo harfo,
vsako pomlad enako.
Le jaz ne morem več sanjati.

Sončni veter

Imam življenje, obzorje in smeh,
nimam več psa, otrok je po svoje.
Stopam po pusti zemlji,
v roki držim odprte dlani polne semena,
ljudje pa grejo kar mimo.

Pravijo, da mi je lepo,
ker sem otrok sonca,
jaz pa se bojim njegovega vetra,
ki ubija s čarobnimi barvami.

Gledam čez rame,
v očeh je prihodnost.
Sanjam velike korake,
ki dohitevajo vlak v tunelu.

Bodo na oni strani pognale nove rože?

Tričetrtnski takt

Da bi samo enkrat še
smela v treh četrtnkah
valoviti po peščeni sipini
in začutiti vročico prepletelih bokov.

Valček, priklicati s pesmijo.
Enkrat. Večkrat ne smem,
ker vse je preveč že spokojno.
Valovi so ustavljeni v zraku,
kot bi čakali slikarja
in pena ne liže čeri.

Vse je negibno kot mrtva školjka,
le ostanki refrena v njej
ponavljajo zadnji takt.

Valček umira počasi in sam.

Cikel je prejel prvo nagrado za poezijo na 42. literarnem natečaju revije Mladika

Prvi

Novela je bila priporočena na 42. literarnem natečaju revije Mladika

Bela, rumena, roza, bela, rumena, roza ... Vseh trideset je bilo na svojem mestu. Kot kakšni pisani količki ograje, enakomerno postavljeni drug ob drugem, so obkrožali sladek vrtiček brez plevela.

Odstopila je za korak in si jo ogledovala.

Zadovoljna je bila.

Tudi tokrat je delo opravila odlično. Lepo jo je okrasila.

Všeč ji bo.

Ob straneh jo je v celoti premazala z belo smetano in nanjo posula pisane mrvice, tako kot je to počela vedno, ko je to, kar je danes počela za svojega otroka, zanj v njenem otroštvu vsako leto naredila njena mama. Vedno ji je mama dovolila nasuti mrvice in zato je bilo tudi ob tokratnem nanašanju teh pisanih majhnih kroglic – le za kanček večjih kot so bila zrna sipke mivke z vsako leto obiskane morske obale – v tem nekaj simboličnega in domačega.

Zgornji ploskvi je namenila gladek rumen premaz in nanj ob svečkah nabrizgala še zadnji okras; bele kupčke smetane, da je torta dobila pridih poročne obleke.

Samo še dve leti in na njeni torti se bo drenjalo kar petdeset stebričkov; le kdo ji jih bo pomagal prižgati?

Upihniti jih bo zmogla sama, to je vedela že danes. Tega je bila večča in vedno ji je uspelo v prvem poizkusu; le želje, v mislih in z zaprtimi očmi zaželjene tik preden je plamenčke svečk dosegla njena sapa, se niso vedno izpolnile ... Nemara so bile želje prevelike ali pa so ji skozi misli šinile preveč nalahno pa zato niso dosegle veselja, tega čarovnika, ki v kotlu zna umešati takšno zmes, da nas – glede na recept, porojen v nas in nato poslan njemu – usliši.

Ali pa ne.

Modri porečejo, da se misel preobrazi v namero, ta pa se slednjič udejanji. Če bi le bilo tako preprosto, kot pravijo in kar – nemara – kakšni srečni duši vendarle tudi zares uspe.

Močno si želeti in želja bo postala resnica? Dobra šala!

Obkladek, pomočen v čaj kamilice in položen na zavajajočo rano in – rana se bo zacelila ob naslednjem

vdihu, spremljanim z vedno manj bolečine in končno s popolnoma izvedenelo in pozabljeno?

Pred skoraj dvema desetletjema ji veselje ni bilo naklonjeno.

Srednješolka je bila, ko je v njej začelo rasti novo življenje. Prosila je veselje, da bi – še mladika ni bila, kaj šele drevesce! – nanjo, sadiko, ne cepil tudi še novega nastavka. Pa si je najbrž želela premalo močno ali pa je želja v nebo poletela zgolj z močjo zvoka violine; da bi bila izpolnjena pa bi, kot kaže, moral na glas bučati ves orkester. Toda, dirigentske paličice za voditi slednjega ni poznala, poleg tega pa sta v tej simfoniji orkester predstavljala le – dva.

Dva in – pika.

Drobcena pika.

Pikica.

Le kako jima je uspelo kaj takšnega, čemur je ime – življenje? Ko pa bi bilo v tistem trenutku veliko bolje kakšno piko dodati v povedih spisov, ki sta jih pisala pri pouku!

Že od nekdaj sta tičala skupaj. Kadarkoli sta lahko.

Kazalo je, da bo tudi vnaprej tako. Pika.

V vrtcu sta bila v paru, ko se je kolona drobnih nožic vila po mestu in se je dvigoval prah na z belim peskom posuti cesti med širokimi debli starih dreves osrednjega mestnega parka in kamenčki, v katere so zadevali njuni čevljički, so na njihove konice risali podobne vzorce, ko so tam odtisnili svoj pečat in odrgnili sijaj usnja. Tudi rane na ročicah so imele podobno rojstvo in so se zacelile v istem ritmu; drug drugemu sta nekoč svežo, zdaj že malce posušeno rdečino, spraskala do znova sveže in živo rdeče in spet sta čakala, kdaj se bo ponovno zgodil čudež in se bo rdeča tekočina spet spremenila v skorjico malce temnejše barve. To njuno raziskovanje bi lahko trajalo v nedogled, če bi otroškega zanimanja ne premamil kakšen drugi žarek, ki ju je pobožal, zdramil in odnesel drugam.

Do čričkovih luknjic v zemlji, nemara, ki sta jih s travnimi bilkami tako dolgo obiskovala, da so se slednjič nemirni in begajoči pokazali dnevu in so njihove nožice začele raziskovati svežino zelene trate in ne le njene gostiteljice, zemlje; kar pa so sicer počele

večino časa, ko so njihovi gospodarji čemeli v varnih domovih, skriti površnemu opazovalcu.

Vendar ne tudi njima.

Opazila sta vsako luknjico, še tako majhno in ozko in v vsako sta bilko uspešno namestila in - čeprav nepovabljeni - prišla na obisk.

Nemara; če bi jih izbezala več - mnogo več, dovolj, čričkov, bi ju veselje lažje slišalo in ju tudi uslišalo; ko bi torej tudi črički privzdignili svoj črni frak, si na ramena zavihтели ljubke rjavkaste violine in bi z loki zagodli po strunah, da bi se zvok orkestra oplemenitil in bi jakost njegovega muziciranja tako prav gotovo požgečkala ušesa tega strica, vesolja. Bi bilo veselje zadovoljno, če bi ga nagovoril orkester tako pisane zasedbe in bi ju tako vendarle blagoslovlilo zaradi nepovojljivosti zvoka in njegove jakosti ter barve?

Toda, črički godejo le v pravljicah. Niso jih še videli v pravih orkestrih. Ne še.

Zato jima niso mogli pomagati ali pa jima niso hoteli, potem, ko so se jima dolga leta, vse dokler nista malce zrasla, brez uspeha umikali v skrite koticke svojih rogov, pa se jima obenem nikoli niso mogli skriti do te mere, da bi jih tudi ne dosegla. Morda je bila njuna novonastala pika njihova jeza?

Sprva sta o njej, piki, molčala. Mislila sta, da bo, če bosta zares! tiho, izginila. Kot je izginila lužica, ki sta jo družno naredila nekega večera pred vhodnimi vrati hiše, v kateri je prebival res neprijazen čriček, ki je venomer robantil nad njuno žogo, ki pa ga je imela rada in je vsakič, ko sta ji namenila prijeten prelet posestva in polet po zraku, obiskala še trato čemernega sosedu in ki ji je vselej namenil pošteno brco, da je poletela nazaj proti njima s takšno hitrostjo, da si zaradi njenega sporočila niti ni drznila, kaj šele uspela ogledovati svetâ, nad katerim je letela. Ko sta jo sprejela nazaj v svoj objem, ji je odleglo in prisegla si je, da nikoli! več ne bo kot zmaj tolovajila nad prepovedanimi mesti, a je besedo že naslednji hip snedla in spet je godrnjača na drugi strani ograje zabolal palec desne noge, ko se je dotaknil njene gladke površine.

Bila je neučljiva, ta njuna žoga, toda, nista ji zamerila in bila jima je hvaležna. Prijateljstvo! se je v tistih časih reklo takšnemu venčku in ker prijateljstvo zase nič ne terja, temveč veliko ponuja in daje, sta ga kanila še utrditi in od tod lužica ob predpražniku, na katerem si je sitnež očistil copate, na katere se je prilepilo blato, ko je ves razjarjen tekkel proti okrogli lepotici.

Zjutraj pa, ko je v čistih copatih prišel iz hiše in postal pred vrati, se pretegnil in zazehal ter se zazrl

nekam v daljavo, se nato sklonil, da bi pobral časopis, ki mu ga je prijazen dostavljalec namenil vsako jutro, se je nenadoma čudno skremžil, ozki ustnici že tako ali tako stisnjenih ust ter njegovi nosnici - nekoliko dotaknjeni s kocinami, ki so bodle iz njune notranjosti - pa so vzdrtetali in zaplali ob neprijetnem vonju, katerega izvor mu je za vselej ostal neznan.

Se je njuna rumenkasta lužica posušila in za seboj pustila zgolj pridih nečesa neopredeljivega zato, ker sta se odločila molčati? Takrat sta mislila, da je temu tako. Tudi kot najstnika sta se sprva nemara ravno zaradi izkušnje z izginulo lužico poslužila iste namere.

Ali pa je bilo temu tako zaradi zvestobe njuni tako zelo ljubi - žogi? In nje okroglini; kajti tudi pika, njuna pika, je imela - okroglo obliko.

Sprva.

Ko sta ugotovila, da se je njun Prvič nadgradil z novim življenjem, dasiravno tega niti v snu nista želela ne pričakovala, se je pika, sprva oblike kroglice, že preobrazila in iz nje so bodli drobni nastavki za okončine in, da, postajala je to, kar je vendar bila že ves čas - otrok. Toda, toliko stvari je do tedaj zanj bilo - prvič in prav nobenih posledic jima to okušanje novega do tedaj ni prineslo. Vsaj ne takšnih, zaradi česar bi si bilo vredno beliti njuni mladi glavici.

Ko sta sosedi, gospe v pozni starosti, z vrta populila čebulo, jima je sicer žugala z iztegnjenim kazalcem, toda, njene grožnje: »Prvič vama oprostim, toda, samo še enkrat, pa vaju bom ...«, jima niso segle do ušes, kaj šele do srca. Morda pa je bil njen kazalec premalo iztegnjen, ko je z njim sicer žugala, a so ga skrivenčeni členki, ki jih je že zdavnaj obiskala revma, delali manj pretečega? Ko sta se njuni mami namenili naviti jima vsaka po eno uho, je gospa samo zamahnila z roko, češ, otroka sta, in - saj je bilo samo tokrat in ne bosta nikoli več ...

Ko sta se sprla; to se je dogajalo pogosto - in še danes s tem početjem nista prenehala -, sta se vsak na svojem koncu kujala le kratek čas; toliko da sta nahranila svoj ponos in se - kot da - zmagovito odpravila novemu dnevu naproti; vsak zase. Ko pa se je nebo zgodaj zvečer obarvalo oranžno in je nato rumena žoga potonila za gorami ter je za tem nebo dobilo roza pridih, da so se suhe drevesne veje poznno jeseni - ali pa bogato kipeče krošnje dreves spomladi - pravljичno risale v zraku, sta se začela iskati in koprnenje je slednjič zmagalo ter poteptalo ponos in nemalokrat sta se srečala že na pol poti, ko sta z iztegnjenima rokama tekla drug proti drugemu ... Besed nista potrebovala; za odstiranje plasti za plastjo nista nikoli imela časa, niti to ni bilo prav zares

potrebno. Nikoli. Vse sta si že povedala in prepirljivega škrata sta – do naslednjič – znova ukanila in pregnala.

V skorjo dreves jima src z njunima začetnicama ni bilo potrebno vrezovati in sošolci ju niso zbadali z zaljubljenecema; kot bi bila eno že od nekdanj, se je vsem, ki so ju obdajali, zdelo povsem naravno, da sta Sonja in Ciril in ne – vsak zase.

Dokler nista narisala pike. Njune.

Samo enkrat so se njune roke našle drugače, kot doslej in njun poljub je trajal; telesi pa, kot da sta se potopili eno v drugo in jima je bila steljica drug drugega prijeten brlog, v katerega se zatečemo, ko se zunaj veter poigrava s snežinkami, nam pa je, na toplem, lepo ... Telesi sta zapeli pesem, sprva neubrano, nato so se njuni toni stkali v dvotaktje in nato v melodijo neopisljive razsežnosti, a hkrati prefinjenih zvokov; kot bi vile zaplesale v prosojnih tančicah in bi nato, odvrženih tančic, gole in dih jemaje poskočile na nabrežja, da bi nato izginile v jezerskih vodah in se skrile pod listi lokvanjev.

Kot sta se tudi onadva skrila drug drugemu za nekaj dni in je oranžna žoga večkrat ponovila svojo večerno pot za goré, preden sta se znova opogumila – da, tokrat sta ga za snidenje potrebovala!, pogum – in se odpravila proti hišnim zvoncem nasproti stoječih hiš; drug drugemu naproti.

A tokrat sta hodila – počasi.

Presenečeno in malce v zadregi sta se uzrla na polovici poti, toda roki sta, kot že tolikokrat, našli svoj pristan in že so bili v njuni dvojini – trije.

Pika je svoje zavetje našla, si udobno postlala in ni ji bilo mar za skrbi dveh mladih, skrbi, za katere še nista vedela, da bodo postale njune lastne; ko pa je to vendarle postalo njuna stalnica, je bilo razodetje neizbežno in zdaj so bili njuni ljubi domači tisti, ki so stegnjenih rok tekli – in ne hodili – drug proti drugemu čez travnik in v zmedi, ki je nastala, vili roke kvišku in iskali razlage ter se nadejali rešitev.

Presenečeno so strmeli v obraze, ki so jih videli nasproti, ko so prispeli na pol poti in za katere so vedeli, da bodo odslej za zmeraj del njih, kajti pika je imela moč, ki je povezovala hiši na obeh straneh travnika in njihovi prebivalci so jo vzeli za svojo in vsak si jo je po malem lastil in si je želel zase ..., le Sonja in Ciril sta začudeno zrla v prihodnost, ki jima jo je pika narekovala in ki si je zase še nista želela. Kako bi si je le lahko, ko pa sta imela pred očmi le to, kako postati popotnik; eden, čeprav bi na okencu postaje vendarle morala kupiti dve vozovnici za vlak v svet.

Želela sta si oprtati nahrbtnik, vsak svojega, da bi zvečer enega razvila v posteljo in bi jima drugi bil za vzglavnik, ko bi, utrujena, legla pod krošnjo in se čudila, kako da ima tudi v tem neznanem kraju sonce enako obliko in barvo, kot doma ter se obenem počutila opeharjena ob ugotovitvi, da so soncu tukaj ljubše neke druge gore, za katerimi si vsak večer postelje.

Tako pa sta skupaj ležala v travah domačega travnika in se čudila, ko se je pika namenila večati iz dneva v dan in se smejala, ko se je Sonjin popek kot majhen hribček bohotal skozi napeto majčko.

Mimoidoči so se sicer skrivoma, a vendarle, ozirali za njima, otrokoma, ki bosta dobila otroka in čeprav je bilo pred njima nešteto ovir, so bili starši neomajni; pika bo ostala tam, kjer je in niso jima dali možnosti, da bi ostala otroka še naprej.

Čez noč sta, lahko bi se temu reklo tako, iz sadike postala – drevesi.

Njuni zvezki in kasneje skripta ter debele knjige so se drenjali na mizi skupaj s stekleničkami in medvedki in ko so njuni prijatelji zatečene veke in rdeče oči dobili v ponočevanju drugačne vrste, sta Ciril in Sonja noči preplesala s Piko. Neumorna je bila in plesa ji nikoli ni bilo dovolj, toda tudi onadva sta zmogla korake, ki jima jih je narekovala; če pa so se jima noge vendarle zapletle kot kakšnemu pajku, so njuni stebri poskrbeli zanj, Piko, zdaj že – veliko. Njihovo vnukinj.

Zdi se, kot da so jima naložili preveliko breme, ko so ju sicer prijazno, a vztrajno, večkrat razorožili in jima povedali, da je Pika njuna in da ji bo ob njiju najlepše. Da bi ji nihče ne mogel – kljub morda večji zrelosti in debelejši denarnici – nuditi prvinskosti odnosa, kot ga je Pika deležna zgolj v njuni barki; pa čeprav je ta narisana samo na papirju.

Nista ji mogla ubežati, čeprav bi najraje ji in za kar ju je, ko sta postala drevesi tudi po letih, ne le po prezdodaj pridobljenih izkušnjah, bilo večkrat sram. Kajti, bila je sad njiju, nadgradnja – dasiravno prezgodnja – vsega lepega, kar se je leta pletlo med njima. Njuna dvojina so torej že dolgo bili trije in danes, ko bo Pika upihnila vseh trideset svečk v enem samem poizkusu, ne moreta, da bi se ne spogledala; ne moreta namreč – danes oba skupaj skorajda že stoletno drevo, če seštejemo vse njune kolobarje v deblu – prezreti dejstva, da bi – če bi Piki pel uspavanke nekdo drug in bi ji tuja roka spletala kitke in ji vrh glavice nadela venčke iz marjetic in rumenih cvetov regrata ter ji umivala rane, ki ji jih je zadalo nerodno kolo in ji iz oči izmila sol in pesek z morske obale – nikogar ne imela za speči mu torte za trideseti rojstni dan.

Nikogar, ki bi jima rekel mami in ati ter ki bi jima na lica cmokal vlažne poljubčke in jima paral ušesa z jokom, ki sploh ni osnovan, pa je vendarle tolikokrat prisoten, kadar imamo v hiši malčka.

Če bi odločala sama; pa nista mogla, saj so to odgovornost namesto njiju, mladih duš, otrók!, prevzeli na svoja ramena tisti, ki so že bili modri in so vedeli že mnoge, premnoge reči – njuni starši, bi Piko, nastalo iz pike, oddala v posvojitve. Da bi tudi onadva lahko počela vse tiste reči, ki jih počno mladi in njuna palca bi ustavljala avtomobile, nahrbtnika spoznavala vlake in nove ceste in bilo bi jima sicer trpko in sprva malce tesno pri srcu, a tolažila bi se, da ji je z njimi – bolje ...

Da, zelo sta se v času, ko sta odprtih ust prvič obstala pred zdravnikom, ki je pokimal, da gre za nastanek novega življenja, nagibala k takemu razpletu zgodbe. Pa so jima njuni veliki, starši, povedali, da se niti z rečmi – kaj šele živimi bitji! – ne dela tako in se tega nikakor in res prav nikoli ne počne, razen v hudi sili in kadar je to edini izhod; ker pa temu ni bilo tako, so ju bodrili in - vztrajala sta.

Morala sta in počasi sta si tega tudi že – želela, čeprav tega nista nikoli upala povedati prav na glas. Le drug drugemu sta tiho in z začudenjem zrla v oči in se spraševala, kako neki bo šolsko torbo zamenjala torba plenice in kašic ter vseh tistih, njima takrat tako zelo tujih in nepredstavljivih reči.

Toda, kot je narava znala poskrbeti za nastanek Pike, je mladima staršema pomagala graditi in zgraditi most do njunega otroka in dobro jima je šlo. Tako dobro, da so babice in druge gospe, ki so po dopoldnevih sedele na zelenih klopcah v mestnem parku, kamor sta Piko vodila nabirat spretnosti na gugalnico, tobogan in druge pisane reči, spraševali, če je dekletce njuna – sestra!

Ob razodetju, da gre za njunega! otroka in potem, ko so v hipu spoznale, da so bile z besedami najbrž malce nespretne, so hitele z vzpodbudami za še več takšnih malčic ali pa – nemara še boljša zamisel! – za še kakšnim bratcem zanjo!

Nasmeh in »ne še, ni še čas« ter hajd na tobogan! Vsi trije.

Lepo jim je bilo in dobro jim je šlo. Če pomaga pleme, gre rod lažje naprej in pomoči jima ni manjkalo. Tudi študij sta v krajšem časovnem zamiku drug za drugim nadgradila z diplomo, ta pa jima je krčila pot do službe, ki je bila v tistih zlatih časih še povsem jasna krona končanemu študiju.

Tudi hiško sta postavila za Piko in zase; ne le peščenih gradov. Danes bo Pika v njej upihnila trideset svečk.

Ko sta se za nove pike odločila leta kasneje za tem, ko se jima je nenadejano zgodila prva, so jima zdravniki drug za drugim le žalostno odkimavali. Nikoli nista bila popotnika na vlaku v pravem pomenu besede; vlak s še enim otrokom, ki sta si ga sedaj, zrelejša, tako zelo želela, pa je za njiju dokončno odpeljal.

Tako so jima rekli.

Zdravje je Sonji namreč pokazalo roge in pred njo se je razprostrla resnica, da bo mama le enkrat in tudi Ciril je bil, kot vedno, tudi tokrat in v tej žalosti v paru z njo in če bi se jima takrat, davno nazaj, ne zgodila pika, bi Pike nekoč, kasneje, nikoli ne bilo.

Je že tako s temi rečmi, da je, ko pečemo rojstnodnevno torto, to vselej ob pravem trenutku.

Ana Balantič

Ko sem sama

*Rada bi jutrom spraskala rane,
pustila, da steče kri iz živice,
kot takrat, ko so koraki
samo odhajali,
se zredkali v pozabo.*

*Rada bi nočém izpulila
ognjene trne,
ki so spenjali samotnost
zamolklega štetja časa,
ki je gubalo kožo.*

*Rada bi iz sten posrkala
jok in tesnobo,
pod omet skrite podobe
prepletajočih strasti
in slovo, ki se je zapeklo na belež.*

*Rada bi toliko vsega
pa se bojim,
da potem ne bom več sama.*

Irena Žerjal

Peta Avenija in smrtne zagate

(ali »marmelada newyorških kolačev« – 21. del)

Južnoameriški cofki

»Saj vam niti ni bilo treba potovati!«

Razgrnem prelestno tkanino s prelestnimi vezeni-
nami na mizo v sprejemnici.

»Iz tega bodo nastali štirje šali, le da mi bodo spre-
tne roke pomagale prišiti nove franžle!«

Moji pa kar vztrajajo, da so se oglasili sorodniki iz
Miljskih hribov in mi bodo posodili nov karpon. Naj
bom zvečer doma, ker pride Amanda.

Se prikaže vsa srečno nasmejana, se objameva, a
meni vrag ne da miru in jo pobaram:

»Zakaj ne prideš nikoli na obisk! Ali pa bi vsaj enkrat
na leto telefonirala!« Odkar se je poročila namreč ni-
smo več imeli nobenega stika, zato kar očitam:

»Kje ste bili doslej? Mar nimam telefona?«

»Smo hoteli zares vedeti, ali se boš oblekla v te stare
kikle in firtofe! Oprosti, no, saj nisem mislila tako hudo!
Moj stari ni hotel verjeti in je še vedno prepričan, da se
šališ! Ta karpon,« mi izroči zavitek, »zelo skrbno hrani-
mo kot tiste stare kipce za jaslice.«

Odvijem papir in obnemim!

»Ti se čudiš, kajne! Tudi meni se zdi, da je nekaj sim-
boličnega, vsekakor je samo naposodo.«

Sem še vedno tiho. Pred menoj je Amanda razpro-
strla zelo dolgo, vezano tkanino, ki ima pravo barvo,
a na vseh štirih straneh te podolgovate rute bingljajo
zelo svojevrstno napleteni cofki na tankih repkih.

Ali naj se zdaj zares zjočem?

»Ta stvar je zelo lepo vezena in dragocena, ampak
to nikakor ni karpon!« Se držim kot strogi sodnik ter se
komaj premagam, da ji ne zabrusim »Ti si neumna gos!«

Moje besede niso prav nič zalegle, ker se ona vneto
predaja tej južnoameriški vezeniini...

»Pomisli vendar, natančno poglej, koliko dela tiči v
enem samem cofku! To so nitke iz tanke prejice...«

»Pa saj vidiš, da to ne more biti del naše noše! Po-
glej, koliko jih je karponov, narisanih v tej knjigi ali pa
fotografiranih v tem albumu! Noben karpon ni podo-
ben tej stvari!«

»Celo naša soseda me je opozorila, da bi bilo ško-
da izpostaviti tako izjemno ročno delo kapljam črnega
vina, ki da ga na ohceti prav vsi pijejo!«

Kuham ji kavico in serviram kekse.

»Tako dolgo se nisva pogovarjali, veš, kar dolgčas
mi je bilo po tebi!«

»No da, kar dobro živim! Živiva z možem urejeno
družinsko življenje, a ne obračajmo pogovora! Zakaj
trdiš, da ti okraski ne spadajo v Evropo?«

Je užaljena. Se našobi in mi nič več ne oporeka.

»Nekdo izmed naju si domišlja, da zna prav vse!«

»Da... kakor je važno, da pomoto priznamo.«

Toda preden smo se uvrstile v to srečno povorko
narodnih noš, nas je ena od kontrolork pobarala, da je
čudno, da smo skupaj same ženske. Zdenka ji je čisto
vljudno povedala:

»Če ne veste, kdo sem jaz, vam je morda znano ime
mojega moža, ki je poslanec naše stranke in je trenu-
tno na delovnem mestu v Rimu. Ko se vrne, se vam bo
opravičil!«

»Oprostite, nič hudega!«

Sedaj je kontrolorkin visokostni pregled naših noš
nekoliko dobrohotnejši, pravzaprav kar odhiti k mlaj-
šim parom, da bi jim razložila, kaj je prav in kaj ne na
njihovih oblekah.

Harmonikar nas na lepem opozori, da moramo po-
hiteti, skoraj steči, morda kar vdiraje med množico gle-
dalcev, on da se bo potrudil, da se bomo znašli v špalir-
ju, ko bosta mladoporočenca prišla iz cerkve. Cerkev je
na vrhu hriba, torej tečemo navzgor skozi vse zapreke,
pravzaprav se nam ljudje umikajo in nas fotografirajo,
filmajo in nam celo ploskajo.

Ko smo pred cerkvijo, je špalir skoraj že sestavljen,
poročnemu paru ploskamo in bližnji jih objemajo, na-
kar se posamezne skupine lotijo prepevati venček na-
rodnih, seveda s harmonikarji, ki tudi v dvoje vodijo
sicer improvizirano, a ubrano petje.

Šele ko sedimo za mizami za poznopopoldansko kosilo, ugotovimo, da je sončna pripeka zares huda, saj smo vsi preznojeni, nikakor pa si ne delamo skrbi, saj nas ima bog nadvse rad, ko nam je prizanesel z nevihto, kakršna je divjala na nekaterih kraških ohceti.

Vidim od daleč kup znancev. Tudi moji bratje so med njimi. Mahajo mi, a ob pogledu na družino, v kateri smo, in glede na to, da se pravkar vse spravlja k prepevanju, ko bosta poročenca zaplesala prvič v zakonskem stanu veselo polko, mi znanci pomahajo, ne upajo pa si blizu in meni je nenavadno všeč, da pripadam nekemu veselemu obredu, ki je zvest predpisom neke pradomovine, ki je ni več, saj se svet obnavlja, napreduje, tu so pa njeni odsevi in zame neprecenljivi sijaj ljubljenih narodnih noš...

Po čudovith praznikih

Vsi časniki so poveličevali kraški sijaj, izvirno barvitost noš temnozamolke gmote slavolokov, barvitost moških klobukov, virtuozno izvajanje harmonikarjev tudi svetovnega slovesa slovenskih tradicionalnih narodnih pesmi, množico plesočih, enkratni »dež širokih slamnikov« in vzhičeno vzdušje na vseh osmicah. Vsem so šli v slast kuhani štruklji in krofi brez primere ter celo merjaščev golaž. No, tega, žal, nismo utegnile okusiti, ker ga je takoj zmanjkalo. Zdenka je obljubila, da bo priskrbel vsaj dva stara recepta za tovrstni mesni užitek. Merjassem se namreč moramo absolutno maščevati: poleti so povzročili smrtno nesrečo neke naše mladostnice, ki je prav rada ponočevala v polnih centrih. Pa vam rečem: zakaj bi mladež morala tičati pred televizorjem, kot mi stari, če ima možnost, da na prostem poišče svojo družino! Vespo naše mlade znanke so ponoči sredi julija merjasci dobesedno obkročili; ona je hotela zdrveti na drugo stran, a se ji je spodrsnilo, zaletelo, ona je še nerodno padla in ... konec nekega upanja!

Ta praznični avgust se mi je tako zarisal v dušo, da sem obljubila mlajšim znanecem, ki nameravajo čez dve leti obleči moško narodno nošo za odrasle, da jim bom priskrbel zares dobro blago, in da jim bom lastnoročno izdelala košarico papirnatih rož. Še vedno si izmenjujemo velike in male fotografije, izrezke domačih in tujih časopisov, ki so kar naenkrat bili navdušeni nad lepotami tukajšnje manifestacije, nad prelepimi melodijami, prijaznimi gostilničarji, gostilničarkami in vsemi ljudmi, s katerimi so se srečali, spoprijateljili, si obljubili prijateljstvo, obiske, skratka – nepozabni trenutki!

Zdenki sem se večkrat zahvalila, da me je »zvlekla« na tako veselo dogodivščino, Neva pa me draži, naj znova odideva kam v neznan, da bi našli tudi staro, žlahtno vrsto preje, kot sva že našli »karpun«. Nevi odgovarjam, da ne bom več skrbel za tukajšnjo folklorno

rast, ker se s tem ukvarjajo diplomirani etnologi, etnografinje, dobri organizatorji, ni pa res, da ta domači glas preteklosti ne gane nobene strune moje duše! Ni res, da nisem enako vezana na te »stare običaje« kot moje prednice! Vse skupaj je bilo tako skrivaj gojeno narodno izročilo, zasičeno s slovenskimi simboli in barvami, narodnimi vižami še iz časov, ko so ljudje verjeli v božje in svetniške čudeže, daleč od vraževernosti, vsaj v tem delu Slovenije. Čemu vse je kljuboval takozvani »narodni duh« in v kakšnih okrutnih vojnah!

»No, saj so mi povedali! Ti si sodelovala pri hiperintelektualističnih revijah, medtem ko smo mi bili naročeni »le« na Novi list, Dan in Mladiko! Pa smo vsi, učeni in neučeni, prilomastili v skupni tabor!«

»Seveda, nas je ostalo bolj manj, zadnja generacija pa se nam veselo posmehuje! Lepo te prosim, če so pomembne Linde in Amade, to je velegospa iz mondenih ameriških nadaljevank, nimajo naše prednice v tej družbi prav nobene vloge več!«

»Ah, ta večni, cinično obarvani ponos - vas, intelektualcev!«

»Kakor hočeš! Ne boš rekla, da nimam stika s starši, to je srednja generacija! Manj stika imam s tistimi, ki bi me najbolj opogumili! Da ne bom večno tragična! Je bilo na ohceti toliko mojih starih znancev, da mi je neki Ljubljčan povedal 'Kokdost vas je!'«

»Zakaj mu nisi rekla 's'mislu, da smo usi pocr'kal?!...«

Pomislim, ali naj bom z Nevo docela odkritosrčna ali ne...

Hodiva vstric ob obali, z glasnimi glasovi našega morja! Ampak! Tako je lahko mislil Anton Aškerc, nekoliko manj je bilo to morje »naše«, ko se je ob njem sprehajal Srečko Kosovel z že pozabljenim prijateljem Martelancem, a zame je najbolj umetniško in presunljivo prav to barkovljansko morje v pesmih in prozi Brune Marije Pertotove. Teh misli Nevi ne morem posredovati kar tako, ker vem, da je, mlajša od mene, pripadajoča generaciji 68, skoraj sovražno razpoložena do Aškercera, če ga sploh pozna...

»Se motiš, če misliš, da mi vzbuja tvoje poznavanje kulture in politike kakršnokoli zavist... Poenotiti bi morali že pred leti neko drugo stališče: oddaljiti našo deco od pogubonosnih in tudi prepovedanih pojavov: mamila so rana, ki je nihče ne zna zaceliti.«

»Po naših šolah, tam v naši lepi mladosti, je bil prepovedan ameriški žvečilni gumi, cigaretarji pa so bili dobro skriti in redki. Od alkoholizma so se pač redčile množice razočaranih Tržičanov, ki so v drugi vojni prestali mnogo hudega, po njej pa veliko ponižanj. Ta virus ni bil prisoten med mladimi...«

»Preteklost je imela svoje mile in krute značilnosti, jaz bi govorila o dandanašnjih problemih!«

»Dandanašnji problem? Preseljevanje narodov, večne vojne, siromašenje kulturnih ustanov, povečevanje posvetnega blišča in obenem tudi vdor drugih, nam zelo tujih moralnih kodeksov v naše vsakdanje življenje ...«

»Če bi te slišali nekateri mlajši politiki, bi ti rekli, da si zelo nazadnjaška, če ne kaj hujšega!«

»Doslej so me imeli za dobrohotno in strpno osebo!«

»Videz lahkotnega pojmovanja ima tisočere obrazel!«

»Ne razumem!«

»Dokler nisi škodljiv ali nevaren, se nihče ne bo obregnil vate.«

»Zakaj bi morala biti škodljiva in nevarna?«

»Če prideš na sled prepovedanemu prekupčevanju, torej, če se mudiš na nepravih ulicah ob nepravih urah, si za določene družbe nevarna oseba.«

»Fantaziraš! Se šališ! Trst je varno mesto.«

»Ne fantaziram in se ne šalim: Trst ni vedno varno mesto.«

Obmolkneva. Valovi butajo skoraj do nas, ker se pripravlja huda nevihta: na nebu so zares temni orjaški oblaki, ki počasi drsijo proti nam. Ker sva z Nevo prišli do nerešljive dileme, in je zaradi mojega nasprotovanja njenim trditvam užaljena, se kar na lepem poslovi in steče proti avtobusni postaji. Čeprav redke, so debele kaplje, ki padajo na mojo čepico, zato se ogrnem do ušes z ruto, sedem na bližnjo kamnito klopi in se zazrem v valove, tako mogočno lepe in tako strastno šepetajoče neko meni dobro znano pesem, da sem v tem trenutku nekam srečna in razposajena.

Dež se je ulil z groznimi bliski, grmenjem, točo in v splošni paniki na cesti, kar se tu ponavlja ob vsaki še tako neznatni nevihti, a toča, ki tolče celo v avtobusno številko, tako da je ne razločim, mi pravi, da je tokratna ujma ena tistih od hujše vrste naravnih pojavov.

Se ne razburjam, še manj se razburjajo mamice, ki pred seboj potiskajo vozičke, dodobra zaprte s prosojnimi najlonskimi zastori, izza katerih se smejejo ali pa resno gledajo njihovi malčki.

Ker je pred mano v vrsti nekaj bolj betežnih stark in nekaj mamic z otroki, sem popolnoma premočena in od mene kapljajo kaplje sveže deževnice. Naj se otrešam, kakor hočem, premočena sem do kože!

Jezno mrmram: ne smeš se znajti na nepravem kraju ob nepravem času!

(se nadaljuje)

Literarni natečaj »Mladike« 2014

Revija Mladika razpisuje XLIII. nagradni literarni natečaj za izvirno še neobjavljeno črtico, novelo ali ciklus pesmi.

Na razpolago so sledeče nagrade:

PROZA

Prva nagrada 500€

Druga nagrada 300€

Tretja nagrada 250€

POEZIJA

Prva nagrada 300€

Druga nagrada 150€

Tretja nagrada 100€

Rokopise je treba poslati v dveh čitljivo pretipkanih izvodih (format A4) na naslov MLADIKA, ulica Donizetti 3, 34133 TRST, do 1. DECEMBRA 2014. Rokopisi morajo biti opremljeni samo z geslom ali šifro. Točni podatki o avtorju in naslov naj bodo v zaprti kuverti, opremljeni z istim geslom ali šifro. Teksti v prozi naj ne presegajo deset tipkanih strani

(oziroma 25.000 znakov), ciklus poezije pa naj predstavlja samo izbor najboljših pesmi (največ deset). Tekste lahko pošljete tudi po elektronski pošti na redakcija@mladika.com. V eni priponki naj bo prispevek s šifro, v drugi pa osebni podatki.

Ocenjevalno komisijo sestavljajo: pisateljica Vilma Purič, prevajalka prof. Diomira Fabjan - Bajc, pisateljica Evelina Umek, prof. Marija Cenda ter odgovorni urednik revije Marij Maver. Mnenje komisije je dokončno.

Izid natečaja, ki je odprt vsem, ne glede na bivališče, bo razglašen ob slovenskem kulturnem prazniku – Prešernovem dnevu – na javni prireditvi in v medijih. Vsi teksti ostanejo v lasti Mladike. Nagrajena dela bodo objavljena v letniku 2015. Objavljena bodo lahko tudi nenagrajena dela, za katera bo komisija mnenja, da so primerna za objavo.

Rokopisov ne vračamo!

Milan Dolgan

Kantata in Sonetni venec

Koroška proslava slovenskega ustoličevanja

Ljubljana še vedno nima nobenega knežjega (Valuk, Samo, Borut, Gorazd, Hotimir, Kocelj) spomenika, ima samo imena kot na primer Gosposvetska, Borutova, Cesta kneza Koclja. Na Slivni nad Vačami, kjer je geometrijsko središče Slovenije, je bil letos postavljen posnetek knežjega kamna. S tem smo Slovenci poudarili, da sta država Karantanija in koroško knežje umeščanje pomembna za državotvornost Slovenije. Dne 21. septembra so Korošci priredili posebno slovesnost na Krnskem gradu in v cerkvi pri Gospe Sveti.

Gospod Valentin Inzko je napovedal politični program: odločno nadaljnje prizadevanje za uveljavitev slovenščine na Koroškem. Deželna ustava naj določi, da je ne le nemščina, temveč tudi slovenščina uradni jezik. Nastopile so nove razmere: končuje se doba nacionalnega odpovedovanja in zdaj je doba

zavednega prebujanja nekdanjega slovenstva. Da je res tako, dokazuje povečan vpis mladine v dvojezične šolske oddelke. Nemčurstvo izgublja tla pod nogami. Zgodovinskemu pravu, ki ga simbolizira ustoličevanje, se torej pridružuje spremenjena družbena resničnost.

Vseslovensko priljubljena pesem Lipa zelenela v sedanjih razmerah izraža jezikovno prerojevanje koroške dežele. Pomladna ozelenitev po dolgem obdobju zanikanja, umikanja, suše, zimske golote vej. Mešani pevski zbor, imenovan po Gallusu in združujoč prekaljene pevce iz cele Koroške, je doživeto izvedel nesmrtno mile koroške domoljubne pesmi, tudi pesem Ti družica moja (Rož, Podjuna, Zila), ki povečuje tako skupnost koroških pokrajin kot slovensko narodno skupnost. Moški oktet iz Suhe je izrazil poredno narečno živahnost in mило marijansko pobožnost. Mešani celovski gimnazijski zbor je predstavil množično mladinsko glasbeno navdušenje.

Koroško knežje umeščanje ali ustoličenje je bilo predstavljeno z učinkovito izvedbo kantate *Ustoličenje karantanskega kneza* nepozabnega skladatelja Franceta Cigana, ustvarjeno že leta 1964. Libreto sta zasnovala Zdravko Novak v Clevelandu in Lovro Kaselj na Hodišah. Prikazuje umeščanje nedvomnega krščanskega kneza Hotimira okrog leta 753. Ob strani pušča takratne krute odnose med Karantanijo in med Bavarci in Franki na drugi strani. Ob strani pušča tudi zasebno življenje na krnskem dvoru. Kantata prikazuje predvsem slavnostni praznik in kako je bila postavitev novega kneza izvedena državno-pravno in cerkvenopravno. Nastopa znameniti karantanski škof Modest, ki ga pisatelj Turnšek imenuje »slovenski apostol« z mislijo na »slovanska« apostola Cirila in Metoda v naslednjem stoletju.

Kantata vsebuje med drugim pismo (evangelij) svetega Petra o zakonitosti in priznavanju vsakokratne državne oblasti. Glasba Franceta Cigana je polna miline in odločnosti. Prevladuje slavnostna beseda »Pozdravljeni«. Kantata spriči svoje splošnosti ustre-

Naslovnica knjižne izdaje *Ciganove kantate in libreta* iz leta 2001. Na sliki je prva znana upodobitev ustoličevanja v nemškem rokopisu iz 15. stoletja.

Cerkvica svetega Petra na Krnskem gradu in v ozadju na desni Gospa Sveta. Fotografirano na dan proslave 21. IX. 2014.

za tako koroškimi Slovencem kot koroškimi Nemcem, saj je bilo ustoličevanje zaradi svoje demokratičnosti skupna koroška vrednota, na katero so lahko ponosni tako eni kot drugi in jo je treba spoštovati, ne glede na to katera nacionalnost je prevladovala najprej in katera kasneje.

Treba je proslavljati ustoličevanje, ne pa zmago na plebiscitu leta 1920. Ustoličevanje združuje, plebiscit ločuje. Ne ločevanja, združevanja zdaj so časi. Kantato sta odlično izvedli dve glasbeni skupini iz matične Slovenije: Slovenski komorni zbor iz Ljubljane in Kvartet trobil s Prevalj, dirigirala je Martina Batič.

Janko Zerzer

Zadnje ustoličenje v slovenskem jeziku

Ob 600-letnici zadnjega ustoličenja koroškega vojvode v slovenskem jeziku na Krnskem gradu na Koroškem se je v slovenskem prostoru zvrstilo več pobud in novih publikacij.

Na samem zgodovinskem prizorišču je bila 21. septembra kulturno-zgodovinska prireditev *Deželni knez pride, ki so jo pripravili Krščanska kulturna zveza, Narodni svet koroških Slovencev, Enotna lista, Mohorjeva družba in Skupnost koroških Slovencev in Slovenk. Na Krnskem gradu so izvedli recital, ki so ga delno motili medklici še vedno živahnih »Vindišarjev«, v cerkvi pri Gospe Sveti pa koncert.*

Slavnostni govornik je bil nekdanji dolgoletni predsednik Krščanske kulturne zveze dr. Janko Zerzer. Njegove pomenljive besede tu ponatiskujemo.

Da se letos Slovenci spominjamo ustoličevalnega obreda ob Krnskem gradu, ni le upravičeno, temveč obvezno, saj je to v vsakem oziru edinstvena in veličastna priča naše preteklosti in knežji kamen gotovo najpomembnejši simbol naše zgodovine. In da se je obred, sicer z raznimi spremembami, vendar v bistve-

Literarni del sporeda je zastopal sonetni venec z naslovom *Koroška oporoka*. Mladi avtor Niko Kupper je poznan pisatelj kratkih mladinskih pripovedi iz slovenske zgodovine. Zapomnil sem si poudarke na slovanstvu. S tem se nadaljuje od Urbana Jarnika in Matije Majarja Ziljskega naprej za Koroško tako značilno upoštevanje ne le slovenstva, marveč tudi slovanstva.

Pričakujem, da bo v kulturnem življenju Koroške poleg glasbenih prireditev sledila nadaljnja literarna in gledališka dejavnost. Javnosti bomo predstavili dramatiko dr. Metoda Turnška (1909 – 1976), ki obravnava zgodovinski karantansko-panonski kompleks. To so: petdejanka *Država med gorami*, petdejanka *Kralj Samo in naš prvi vek*, enodejanka *Krst karantanskih knezov*, enodejanka *Živi naj karantanski knez!* ter scenarij v 21 »nastopih« *Zvezdi našega neba*, ki poleg svetih bratov Cirila in Metoda prikazuje kneza Koclja in povezanost njegove družine s Karantanijo.

Gre doč navzdol od Gospe Svete, opazim, da se blizu za hišami na travniku pasejo ovce. Glej glej! Česa takšnega ni mogoče videti v Ljubljani, ne na grajskem hribu, ne na golovškem travniku nad romarskim Rakovnikom. Tukaj niso niti pokosili in ne očistili gozda po zimskem opustošenju zaradi žleda. V gosposvetskih ovcah zagledam razliko med slovensko-kranjskim in med koroško-avstrijsko-švicarskim pojmovanjem kulture.

nih potezah avtentično, ohranil toliko časa, je naravnost čudež.

Medtem ko je zadnje ustoličevanje 18. marca 1414 jasno dokumentirano, pa se opira naše vedenje o začetku le na domneve, ki pa so vendar precej zanesljive. Saj ni možno drugače razumeti poročila v sicer tendencio-

znem spisu *Conversio Bagoariorum et Carantanorum*, ki je nastal okoli leta 870, kjer piše, da so Karantanci naredili po Borutovi smrti Gorazda za kneza in da so po njegovi smrti izročila ista ljudstva knežjo oblast Hotimirju. Poznejša poročila so seveda bolj konkretna in zanesljiva, čeprav se v marsičem razlikujejo. In da je bila od začetka pa do konca v 15. stoletju slovenščina jezik ustoličevanja, o tem ne more biti dvoma. V *Švabskem zrcalu* iz konca 13. stoletja beremo, da med obredom vsi skupaj pojejo svoj slovenski kirielej-son, torej svojo slovensko pesem, in hvalijo s tem Boga in svojega stvarnika, da je njim in deželi dal gospoda po njihovi volji. Štajerski pesnik in zgodovinopisec Ottokar aus der Gaal, avtor *Avstrijske rimane kronike*, ki je bil verjetno leta 1286 priča umestitve Majnharda Tirolskega, piše, da mora kmet ustoličevalec govoriti v slovenščini. Isto ustoličevanje, morda kot očitavec, opisuje tudi cistercijski opat v Vetrinju Janez Vetrinjski v svojem delu *Liber certarum historiarum*, torej *Knjigi resničnih zgodb*. In poroča o dveh nadaljnjih ustoličenjih: Otona Ve-selega, prvega Habsburžana, leta 1335 in njegovega brata Albrechta Hromega leta 1342. Pri opatu Ja-

nezu beremo, da je novemu knezu na kamnu sedeči kmet postavil v slovenskem jeziku več vprašanj, na katera so odgovorili kmetovi spremljevalci. Slovenski jezik pri ustoličevalnem obredu med drugimi omenjata tudi, vendar šele proti koncu 15. stoletja, humanist in zgodovinar Enea Silvio Piccolomini, poznejši papež Pij II., in Jakob Unrest, župnik v Šmartnu na Dholici.

Najbolj zanimivo pa je seveda, da je bil po Piccolominiju seznanjen z ustoličevalnim obredom francoski pravni teoretik in zgodovinar Jean Bodin, ki sodi med utemeljitelje teorije suverenosti in v svojem delu *Šest knjig o državi* obravnava pogodbeni odnos med ljudstvom in vladarjem. Ko našteva razne primere predaje oblasti, ugotavlja, da „imajo na Koroškem posebno navado, ki se ne najde pri nobenem drugem ljudstvu“. Slovenski ameriški zgodovinar Jože Felicijan je odkril, da je Thomas Jefferson, tretji ameriški predsednik in glavni avtor *Deklaracije o neodvisnosti*, študiral Bodinovo delo in se ustavil pri koroškem ustoličevalnem obredu ter to v svojem izvodu tudi posebej zaznamoval. Ne bomo si domišljali, da je nastala ameriška *Deklaracija* na osnovi našega obreda, je pa vse-

kakor zanimivo, da je bila nekako prisotna pri nastajanju Združenih držav Amerike. Vsekakor se je na to dejstvo skliceval ameriški predsednik Bill Clinton, ko je leta 1999 obiskal Slovenijo in na Kongresnem trgu v Ljubljani evfemistično izjavil, „da se je zgodovina ameriške demokracije začela v Karantaniji, prvi slovenski državi iz 7. stoletja“.

Da se je obred ustoličevanja iztekel na začetku 15. stoletja, seveda ni naključje. Prav gotovo pa vzrok ni bila slovenščina kot obredni jezik, za to nimamo v nobenem poročilu kakega namiga, temveč spremenjene politične in družbene razmere. Bogate simbolike mnogi niso razumeli, in ko so postali Habsburžani gospodje na Koroškem, so prihajali na ustoličevanje ljudje, ki jim je pomenil obred, pri katerem nastopa gospod kot član preprostega ljudstva, oblečen celo v kmečko obleko, kmet pa samozavestno nastopa kakor da novemu vladarju dejansko izroča deželno oblast, kot skrajno ponižujoče. Vendar je ostal spomin na obred v deželi živ, ne le v zgodovinski literaturi, tudi v likovni obliki, če pomislimo na Fromillerjeve freske v Dvorani grbov v celovškem deželnem dvorcu.

V teku 19. stoletja, ko se začnejo evropski narodi, seveda tudi Slovenci, zavestno oblikovati kot narod, dobi tudi koroška preteklost drugo dimenzijo in s tem tudi pogled na ustoličevalni obred in knežji kamen. To se je dramatično pokazalo leta 1914, ko so se Slovenci spominjali 500-letnice zadnjega ustoličevanja. Na Koroškem je Narodna čitalnica v Celovcu vabila na slavnostno predavanje, ki se je vršilo 18. sušca, torej na dan zadnjega ustoličevanja, v hotelu Trabesinger. Predavatelj je bil stolni kanonik in zgodovinar Josip Gruden. *Mir* je o prireditvi obširno poročal in bralce seznanjal s potekom obreda. Manj sreče je imelo Slovensko krščansko socialno delavsko društvo v Celov-

Mozaik z upodobitvijo ustoličevanja.

cu, ki je za 14. junij pripravljalo izlet h Gospe sveti, k vojvodskemu prestolu in na Štalensko goro. Napovedani postanek pri vojvodskem prestolu je glasilo *Freie Stimmen* tolmačilo kot „slovensko-klerikalno izzivanje“ in z neverjetnimi podtikavanji ustvarilo pravo histerijo. Do konfrontacije med izletniki in varuhi tako ogroženega prestola hvala Bogu ni prišlo, ker je bil izlet odpovedan zaradi slabega vremena. Drugih aktivnosti oz. načrtov na Koroškem ni zaslediti.

Vse bolj pestro so jubilej obhajali v Sloveniji. Od marca do julija je potekalo 32 večjih in manjših prireditev, najbolj mogočna je bila 19. aprila v Mariboru. Izdane so bile tri publikacije, natisnjenih je bila cela vrsta razglednic in časopisi so dogodku namenili veliko pozornosti. Od Slovenske straže napovedano romanje h Gospe sveti, izlet k vojvodskemu prestolu ter v Celovec in vožnja s parnikom do Otoka je na Koroškem ponovno povzročilo vrsto protestnih ukrepov, med drugim prepoved dostopa do prestola, ki so ga poleg tega za vsak primer še prekrili z dva metra visoko leseno ograjo. Romanje je bilo zaradi nemško-nacionalnega odpora najprej preloženo, nato po atentatu na prestolonaslednika še enkrat preloženo in po izbruhu vojne sploh ni bilo izvedeno.

Zakaj pripovedujem o ponesrečenih praznovanjih leta 1914? Preprosto zaradi tega, ker so se stvari 50 let pozneje podobno zapletle. Leta 1964 je namreč Koroška dijaška zveza sredi julija priredila Tabor zamejske mladine, torej srečanje s goriškimi in tržaškimi prijatelji, in v okviru tega 12. julija napovedala dopoldne sv. mašo pri Gospe sveti, nato ogled vojvodskega prestola in popoldne proslavo (z nekoliko nerodno formuliranim vabilom) ob „550-letnici ustoličenja karantanskih knezov v slovenskem jeziku“. Takoj se je začela gonja Heimatdiensta in brambovcev proti grozeči slovenizaciji, med glasili se je seveda najbolj radikalno razpištobil *Ruf der Heimat*. Heimatdienst je pri policiji prijavil na istem mestu in ob istem času svojo prireditev. Nato je policija zahtevala, da naj KDZ umakne svojo prireditev. Tega KDZ ni sprejela, vendar je predlagala skupno prireditev ob vojvodskem prestolu, ki pa jo je KHD odklonil kot „provokacijo koroškega prebivalstva“. Ker se je vzdušje v deželi vedno bolj zaostrovalo in so postale grožnje na račun slovenske mladine naravnost nevarne, je policija našla „salomonsko rešitev“ in prepovedala obe prireditvi ob vojvodskem prestolu.

V zadnjem času je postal knežji kamen za koroško javnost in politiko kar dvakrat pravi kamen spotike. Ko je mlada Republika Slovenija leta 1991 upodobila knežji kamen na svojih časovnih bankovcih, je namah postal simbol častitljive koroške preteklosti, ki se ga je polastila in ga oskrunila sosednja Slovenija. Ponovno je nastal hrup v deželi, ko je bil kamen upodobljen leta 2005 na kovancih za dva centa. Deželni glavar Haider ga je dal demonstrativno postaviti za nekaj mesecev

v predverje deželne vlade, dokler ni dobil spet reprezentativnega mesta v dvorani grbov deželnega dvorca pod Fromillerjevo fresko o ustoličevanju. Haiderju se je porodila tudi ta ideja, da so do politične spremembe v deželi uporabljali simbolizirani knežji kamen na uradnih dopisih koroške deželne vlade.

In še enkrat je postal kamen predmet „strokovne“ ocene: po domnevi arheologa, ki je vodil izkopavanja na Krnskem gradu, je bil kamen prenešen na Krnski grad šele na koncu 10. ali na začetku 11. stoletja. Na osnovi tega mnenja je takratni kulturni referent deželne vlade Harald Dobernig ugotovil, da je „po vprašanju krajevnih napisov sedaj rešeno tudi vprašanje knežjega kamna“ in da „knežji kamen ni slovanski pravni simbol“.

Vsekakor je 600-letnica zadnjega ustoličenja v slovenskem jeziku pomemben datum, ki ga slovenski narod obhaja v tej ali drugi obliki. Tako je na primer Pošta Slovenije izdala spominsko znamko. Njen pobudnik, Svetovni slovenski kongres, je že lani pripravil simpozij skupaj z Klubom koroških Slovencev. Predavanja so bila nato objavljena v privlačnem zborniku. Zvrstile so se ekskurzije iz Slovenije na Gosposvetsko polje in strokovna predavanja v raznih krajih. Ambiciozne dejavnosti je načrtoval tudi Zavod Lipa v Mariboru. Na Prevaljah so že marca pripravili razstavo in spominsko prireditev. Ustoličevalni obred in knežji kamen sta izredno živa med zdomci, posebej v Argentini, kjer ga med drugim najdemo na pročelju Slovenske hiše v Buenos Airesu.

In na Koroškem? Že spomladi smo začeli razmišljati o našem prispevku. Žal ni bilo pri vseh naših osrednjih organizacijah primernege zanimanja in odziva. Zamisel je bila, da bi v praznovanje vključili vse tri postaje in da bi v duhu skupne deželne preteklosti ob vojvodskem prestolu spregovorila predstavnik slovenske politike in deželni glavar. Tudi to se ni dalo uresničiti. Kljub temu mislim, da se bomo z današnjo prireditvijo dostojno spomnili častitljivega obreda, saj sta ustoličevanje in knežji kamen po besedah zgodovinarja Petra Štiha za ves slovenski narod temeljni simbol njegove zgodovine. Zaključim naj z njegovim citatom, da je dejstvo, „da so bili na Koroškem Slovenci in njihov jezik v ne tako oddaljeni preteklosti marginalizirani in da se čutijo ogrožene. Še precej sveži dogodki okrog krajevnih napisov in ne tako oddaljene volilne parole o enojezični Koroški so samo še poglobili strah in nezaupanje enega od obeh avtohtonih narodov v deželi. Posledično razumejo koroški Slovenci knežji kamen, s katerega je v srednjem veku v njihovem jeziku govoril kmet simbolično predal oblast novemu koroškemu vojvodi, v prvi vrsti kot simbol slovenstva, in ne kot simbol dežele Koroške, in s tem kot pomembno oporo lastni ogroženi identiteti.“

Boris Pangerc

Argentina 1993

Vtisi in zapisi s turneje Tržaškega okteta (2. del)

Ponedeljek, 11. oktobra 1993

Danes je v Argentini državni praznik posvečen Krištofu Kolumbu. Pravzaprav je *Columbus day* jutri, 12. oktobra, a so ga premaknili na danes, tako da imajo tri dni skupaj prosto.

Nadaljujem zapiske, kjer sem sinoči prekinil, ker sem proti koncu že spal in pisal.

Koncert v »Našem domu« je bil napovedan za 17.30. Ko smo dospeli, je bilo tam že veliko ljudi, ki se je zgrinjalo na proslavo. Preoblačili in upevali smo se v učilnici, sredi katere je bil en velik drek od psa in je po njem vse lepo smrdelo.

Vzdušje med nami je bilo odlično, vendar izmučeni smo bili, da še sami nismo vedeli koliko.

Slavnostni govor je imel Lojze Rezelj. Tačas smo se na odru razpostavili za zaveso in ko je končal, nas je Ivana napovedala, zavesa se je razmaknila in – začela se je naša pevska turneja po Argentini.

Dobrodošlico nam je izrekel Tine Vivod, ki je povedal, koga vse je med drugim od uglednih Slovencev gostila *Zedinjena Slovenija* v dolgih povojnih letih. Nato smo udarili *Slovenec sem*, ki je bila tudi geslo prireditve.

Da smo na koncu svojih moči, smo takoj razumeli, zato smo dali vse od sebe in čeprav smo peli trdo in težko zbrani, smo občinstvo le uspeli osvojiti. Neka gospa v prvi vrsti je neprenehoma jokala. Verjamem, da smo navzven učinkovali pozitivno.

Utrujenost pa je tudi Vinku Škerlavaju zaigrala intonančnega škrata. Napovedal sem *Na poljani*, intonacijo pa je pomotoma dal za *Pogled v nedolžno oko*. Dvakrat smo začeli in dvakrat se je podrlo, seveda. Nakar sem ga opozoril, da daje intonacijo za napačno pesem. Pogledal je listek in rekel: »A ja, je res!«

Med odmorom nas je Sandra malo stresla, pa tudi sami smo drug drugega malo navili. V slačilnico je prišla neka starejša gospa povedat, da kako krasno pojemo in da je ona svakinja od Janeza Lipuščka, ki je pel pri Slovenskem oktetu.

Drugi del koncerta je bil neprimerno boljši. Bili smo bolj zbrani in smo potegnili iz sebe še zadnje re-

zerve. Meni se je na trenutke majala dvorana in sem imel občutek, kot da bom padel vznak. Na trenutke sploh nisem vedel, kaj pojem, ampak sem šel »po nosu«, v upanju, da bom zagrabil pravo melodijo in pravo besedilo.

Ljudje so na naše petje seveda navdušeno reagirali in na koncu skandirali aplavz.

Med odmorom smo se domenili, da eliminiramo vse načrtovane dodatke in da zapojemo samo *Žabe*. Aplavz pa je bil preveč topel, spontan, obvezujoč in smo dodali še *Vive l'amour*. Po izmenjavi daril smo se poslovili s *Puabi pojo* in je tudi Sandra doživela svoj lepi trenutek.

Sledila je večerja. Slovenski fantje in dekleta so v hipu pospravili stolice in v prostorni dvorani namestili mize. Na oder je stopil narodnozabavni ansambel in začela se je velikanska veselica. Dobivali smo priznanja in čestitke od vsepovsod. Ludje so nas gledali občudujoče, dekleta in gospe so nam podarjale najlepše nasmeh. Stisnili smo nešteto rok.

Zaradi preoblačenja sem k omizju prišel nekaj minut kasneje in so bili ob oktetu zbrani večji gospodje s svojimi soprogami. Natočili so mi kozarec vina, nazdravil sem z vsemi in nato v primerni drži popil *na eks*. Doživel sem aplavz in vzklike: *To je pravi Slovenec!*

Rezelj je rekel, da je nad nami navdušen in da se je turneja odlično začela, če se bo tako tudi nadaljevala, bo dobro.

Ob omizju smo se zadržali dobro uro. Nato smo vsi naenkrat vstali, pozdravili in odšli.

Gospod Pavle Novak, ki je bil zadolžen za naš prevoz, nas je čakal pripravljen in ko smo se peljali v *Rožmanov dom*, smo še peli. Razpoloženje je bilo enkratno.

Argentinski rojaki so mi napravili zelo dober vtis. Z nami se vedejo zelo spoštljivo. Trudijo se, da bi nam bilo lepo, hitro ugodijo vsem našim željam in nas nosijo ko bogove.

Rožmanov dom je stara stavba. Vrt je lep in negovan. V vrtu imajo posajeno lipo in oljko in tudi trta že poganja. Lepa prostorna lopa z leseno mizo je prijetna za zbiranje. Tu se bo pravzaprav odvijalo naše bivanje v San Justu.

Presenetila nas je za ta letni čas izredna vročina, ki je bila tudi za Argentinec nepričakovana.

Častni gost proslave 37-letnice »Našega doma San Justo« je bil Tržaški oktet, ki je svoj prvi koncert v Argentini izvedel pred nabito polno dvorano.

San Justo se mi je kazal kot precej zanemarjen okraj. Samo glavne ceste so urejene, ob stranskih cestah pa je vse raztolčeno, zapuščeno, polno smeti. Tukaj se lepo odraža južnjaški temperament.

Glavno življenjsko vodilo Argentinec je: »Mañana!«, kar pomeni: če ne bom naredil danes, bom jutri. Te lagodnosti, pravijo, so se navzeli tudi nekateri Slovenci. Južno sonce pa sije iz njihovih značajev. Kot ljudje so zelo prijetni, ustrežljivi in vljudni.

Tine Vivod je osebni prijatelj predsednika države Carlosa Menema. Prosil sem ga, naj poizkusi za sprejem pri njem, a pravi, da to ne gre kar tako in da osebno prijateljstvo ne igra tu nobene vloge.

Danes sem se zbudil kot doma: točno ob 6.30, kar je pravzaprav čudno, saj so štiri ure časovne razlike. Pomeni, da se je moje telo bliskovito privadilo časovnemu razmaku. Sploh pa ne občutim nobenih težav, nobenih motenj; tako se počutim, ko da bi od vedno živel tu.

Spustil sem se v vrt pod lipo in hotel pisati, a sem doživel obisk. Tone Šušteršič, ki živi kot upokojenec v tem domu, je prisedel k meni in se želel malo pogovarjati. Pa sva vrgla debato.

Zdaj se moram pozanimati za letalo za Cordobo. Jutri nameravam obiskati teto Julijo, predvsem pa grob strica Pavla.

Ob 14. uri – Rezelj mi je ob 9.30 telefoniral, da je za moje letalo vse urejeno. Potem sem poklical teto Julijo v Cordobo. Prav ganjen sem bil. Ko je začela obžalovati, da se ne bova videla, sem jo sladko prekinil in ji najavil lepo novico, da pridem jutri z letalom ob 9.30 in da bova cel dan skupaj.

Kolikor mi je bila prej misel na skok v Cordobo zaskrbljujoča, toliko bolj se zdaj veselim jutrišnjega potovanja.

S Sandro sva potem pripravila programe za Carapachay (Karapačaj), Triglav, San Martin, Slovenski dom in Bariloche. Pripravila sva enega domoljubnega in enega slovensko-mednarodno obarvanega. Fantje so se strinjali z obema, kar je dobro.

Imeli smo dobro in obilno kosilo – povsem slovensko. Pred kosilom smo imeli vajo. Razpoloženje je na višku, samo vročina nas daje.

Zgodaj popoldne se je pojavil Marjan Bogataj od društva Triglav; včeraj sva se bila domenila, naj pride danes po sporede. Prišel je in dobil v roke list z vsemi natančnimi podatki.

Po vaji sem pomagal Ladiju klicati domov. Treba je zavrteti tri ničle, potem se oglasi centrala. »Govoril« sem seveda »po špansko«. Prav hecno je bilo, ko sem moral povedati Ladijevo telefonsko številko po špansko: očo uno, očo uno, očo due (81 81 82). Te strele od oktetovcev pa so se vsi zbrali za mojim hrbtom in se mi krohotali in me glasno dražili z »očo de šoto!«. Komaj sem krotil smeh! Le kaj si je mislila (prijazna) telefonistka?

Zdaj je tu, na vrtu »Rožmanovega doma«, blažen mir. Nekateri so šli na sprehod, nekateri pa počivajo.

Nocoj nas čaka koncert v Cultural center San Martin sredi Buenos Airesa.

Torek, 12. oktobra 1993

Sedim v MD 88, pripravljen na let za Cordobo. Zraven mene blondinka »prva liga«, ki bezgà po potovalki polni modrčkov in žre neke tablete.

Urejujem misli in zapiske prejšnjega dne.

Končno dež, ki ublaži vročino. Začelo je deževati po drugi uri ponoči; ob enih smo bili Luksi, Ladi in jaz še v moji sobi in diskutirali o komaj minulem nastopu v »Cultural center San Martin« sredi Buenos Airesa.

Včerajšnji popoldan je minil v minibusu in pripravih za koncert.

Doživetje v teatru San Martin je bilo res čudovito. Vendar se ponavljajo gluhe dvorane, ki nam onemogočajo polno izraznost našega petja.

Pavle Novak, naš prevoznik, je popoldne opravil nekoliko daljši krog po Buenos Airesu. To je bil v bistvu naš prvi stik s »Capital Federal«. Iz zanemarjenega in deprimentnega San Justa smo se zapeljali na »General Pass«, avtocesto, ki deli periferijo od prave prestolnice. Potem pa po avtocesti brez konca in kraja. Po cestah nisem videl enega samega urejenega, lepo držanega avtomobila; samo staro železo na štirih kolesih.

Ob poti smo videli veliko zelenja, tudi parkov – vendar vse to tako prepuščeno samo sebi, polno smeti, umazano, razpuščeno. Ker je bil državni praznik, se je mnogo ljudi vdajalo po parkih in po zelenicah ob cestah sproščenemu brezdelju. Nam se je zdelo čudno, kako se morejo sončiti, igrati žogo in sprehajati v taki dušljivosti, v takem neredu in umazaniji; ne bi raje šli kam ven iz mesta! Pa nas je nekdo opozoril, da iti ven iz mesta pomeni v Buenos Airesu prevoziti tristo kilometrov.

Vozili smo se ob reki La Plata, ki je široka 40 km in jo nekateri zamenjujejo za morje. Na drugi strani reke je Urugvaj. Z gliserjem se pride v 50 minutah. Od tu do oceana je še sto kilometrov.

Ob La Plati leži tudi drugo civilno letališče v Buenos Airesu: *Jorge Newbery*.

Tu sem zdaj jaz in čakam na odlet. Ura je 8.40.

Mimogrede sem dvignil karte za polet v Cordobo. Pripravila mi jih je čudovita črnolasa deklica z neverjetno blagim nasmehom. Pri blagajni pa niso ho-

teli sprejeti bankovca za sto dolarjev, ker je popisan! Dobro, da sem imel ob sebi Novaka, ki mi je posodil razliko. Let pa je zelo drag: 75 dolarjev v Cordobo in 129 nazaj v Buenos Aires.

Zaradi velike prometne gneče na vzletnih stezah bomo vzleteli s petnajstminutno zamudo – je zdaj povedala po zvočniku stevardesa.

Ob reki, ki jo včasih veter z Atlantika tako zastavi, da preplavi celò cesto, po kateri se vozimo, teče ozkotirna železnica za Bolivijo, ki se vzpne tudi do 4000 m visoko. Pravijo mu vlak oblakov. Zdaj vozi samo v turistične namene.

Ob civilnem letališču je še vojaško letališče in muzej letal. Videli smo znamenito letečo trdnjavo B 52 iz druge svetovne vojne.

Octeto Esloveno de Trieste na oglasni deski »Teatra San Martin« v Buenos Airesu.

Potem smo prešli na glavno ulico – to je kar trinajstpasovnica »Avenida Libertador«. Peljali smo se mimo predsednikove palače, parlamenta, stolnice in drugih važnih stavb.

Ob koncu desetdnevne vojne v Sloveniji leta 1991 so argentinski Slovenci priredili v Buenos Airesu veliko povorko, katere se je udeležilo približno tri tisoč ljudi in 220 ljudskih noš. Povorka se je končala z mašo v stolnici.

V teater San Martin smo prišli pravočasno. To je imenitna moderna stavba, velika kot približno Cankarjev dom v Ljubljani. Rezelj je povedal, da je dvorano v teatru San Martin zelo težko dobiti, ker je stalno zasedena. Slovenci so lani priredili tu *Slovenske kulturne dneve*, ki so doživeli množičen obisk in velikanski odmev.

Iz velike dvorane A-B so za naš koncert napravili samo dvorano A, kar pomeni 400 sedežev.

Preizkus akustike je pokazal, da je dvorana zelo dobra, saj se je celo samo kvartet čisto na koncu velike dvorane (razpolovili so jo, medtem ko smo se mi preoblečili) odlično slišalo. Vendar – če zborovskega petja ne podpira vsaj malo naravnega odmeva, ni tistega zadoščenja ob prelivanju zvokov in je prikrajšano občinstvo in so prikrajšani pevci.

Kar pa me je močno znerviralo pa je bil neprekinjen živžav okrog nas pred nastopom. Mi pa pred nastopom potrebujemo predvsem mir. V slačilnici pa je bilo kot na tržnici.

Ura je 9.15 – ta trenutek smo se odlepili od vzletne steze. Vreme je oblačno in se nič ne vidi dol.

Plavolaska je spregovorila: »Se puede fumar, si?«

Potem je iskala vžigalnik in ker ga ni našla, me je prosila za ogenj: »Fuego, si?«

»Kako da ne –«, sem odgovoril kar po naše in ji prižgal cigareto.

Niti hvala ni rekla.

Vsekakor sem izkoristil trenutek in spet pritisnil na Vivoda, naj doseže, da bi nas sprejel predsednik Menem.

»Moram dobiti pravi razlog,« je rekel.

»Povejte mu, da smo bili pri Pertiniju, pri Kučanu, da nas je sprejel Riccardo Celeste, guverner države Ohio, župan Toronta Art Eggelton, da smo peli po vsem svetu!«

Zamisli se je in obljubil, da bo skušal na vsak način predsednika prepričati. Po koncertu sem to omenil tudi Rezlju, ki je obljubil, da bo tudi sam tiščal Vivoda za besedo.

Naš koncert se je odvijal pred polno dvorano, osemdeset odstotkov publike pa je bilo argentinske. To je bilo za nas veliko priznanje, za naše organizatorje pa velik uspeh in moralna zmaga. Koncertu je prisostvoval tudi direktor teatra Edoardo Rodriguez Argibel in bil prijetno presenečen in zadovoljen.

Imeli pa smo tudi čudovitega napovedovalca; Spak po priimku, Argentinec po državljanstvu, po narodnosti Ukrajinec, poročen pa s Slovenko. Običajno je napovedovalec predsednika Menema, dela pa na državni televiziji – izjemen profesionallec. Napovedi mu je pomagala izoblikovati Ivana Tekavec. Opravi jih je brezhibno. Svoje navdušenje, in od časa do časa tudi ganjenost, je izražal v mnogih pohvalnih stavkih, ki jih je izrekal ob vsebinskih obrazložitvah posameznih pesmi, ki jih je na našo željo napovedoval v sklopih po tri. Najpogosteši vzklj je bil: *Meraviliosso!*

Druga stvar, ki me je sinoči spravljala ob živce, pa je bilo predolgo ponavljanje pesmi drugega dela med odmorom. Pesem, ki je pripravljena za koncert, mora med upevanjem ostati neizpeta – poizkusiti je treba intonacijo in dva, tri akorde. Mi smo pa peli cele kitice. Na tak način pesem iztrošiš in nimaš več kaj ponuditi občinstvu. S tem se strinjajo tudi drugi pevski kolegi v oktetu.

Naše petje je izzvalo navdušenje argentinskega občinstva.

Po koncertu je pritekla za nami za oder neka odlična dama, visoka, sloka in zanimivega videza, ki je sedela v prvi vrsti in navdušeno ploskala. Vinka Škerlavaja, Sandro in mene je objela in poljubila in vsa očarana vzklikala: *»Magnifico! Magnifico!«* Želela je podpise na program, jaz pa sem ji napisal tudi posvetilo, v svoji »španščini« seveda.

Gospe je ime Ana de Nosiglia in je obljubila, da nas bo prišla poslušat tudi v dom Carapachay.

Nered in veselo razpoloženje po koncertu je bilo tolikšno, da smo pozabili »spakirati« v kombi Vinka Škerlavaja in sta na slepo srečo slučajno trčila z Vivodom, drugače bi ostal na pločniku pred San Martinom.

V »Rožmanov dom« smo se vrnili okrog polnoči in dobro razpoloženje in igrivo norčevanje za sprostitve nas še dolgo ni minilo. Predno je šla spat, mi je Sandra voščila srečno pot v Cordobo, Marka pa sem imenoval za svojega namestnika.

Zaspal sem zelo pozno in v živem strahu, da me danes ob 6.00 ne bodo zbudili.

(se nadaljuje)

Jože Bajzek

Z molitvijo sežemo preko sebe

Živimo v času naglih sprememb, ko nimamo časa za trenutke tišine in zbranosti, ko v našem slovarju beseda molitev blede in se težko dvignemo iz gole vsakdanjosti. Le globoki življenjski pretresi nas lahko opomnijo, da se zaustavimo, zberemo, premislimo in morda tudi molimo.

Neki filmski igralec je začel moliti, ko mu je mlada in ljubljena žena zbolela za rakom. Prijatelji, ki pri njem niso bili vajeni tega dejanja, so ga spraševali, če pričakuje, da se bo zgodil čudež. Odgovoril jim je, da ne pričakuje čudeža, pač pa je namen njegove molitve, da bi pridobil moč, da bi to trpljenje lahko razumel in sprejel. Molitev potrebujemo, da lahko sprejmemo življenje tudi s tistih strani, ki niso sprejemljive ... Naš hitro spreminjajoči se čas in kultura pa nista naklonjena molitveni razsežnosti človeškega bivanja. Morda je to razlog, da ljudje potrebujemo vedno več zdravil za pogosta stresna doživljanja, da lahko najdemo vsakdanje ravnotežje, ki smo ga nekoč dobili v zbrani molitvi, v besedah, ki niso bile prazne šifre, ampak so segale preko sebe, v transcendo, ki je tiho in blago utemeljevala vsakdanjost, pa čeprav je bila težka in včasih celo pretežka za človeka. V molitvi je človek iskal svoje pravo sorazmerje med seboj in svojo presežnostjo.

Zanimivo, učenci so prosili Jezusa, naj jih nauči moliti. Nikoli ga niso prosili, da jih nauči pridigati, nikoli ga niso prosili, da jih nauči hoditi po vodi, obujati mrtve, izganjati hudobne duhove ... Prosili so ga, naj jih nauči moliti. Najbrž je bilo nekaj najlepšega in najbolj ganljivega, ko so ga videli moliti. Jezus je rekel, da je tempelj hiša molitve, ne hiša pridiganja, ne hiša petja, ne hiša razprav, ampak hiša molitve. Vsaka cerkev je najprej hiša molitve.

Lepo se mi zdi, da je naša tržaška romarska cerkev na Repentaboru vedno odprta preko dneva, kar v drugih cerkvah ni običaj. Koliko molitvenega spomina živi v cerkvi, kamor ljudje prihajajo s svojimi ranami, trpljenjem, prošnjami in skrbmi. Od tam nikoli ne odhajajo obupani. Obup se loti človeka, kadar v svojem trpljenju ne najde smisla, upanja in vere. Molitev pred križem pa človeku daje moč, da ne obupa v najtežjih trenutkih življenja. To nam sporoča Jezus,

ki je pred križanjem v Getsemanskem vrtu molil k svojemu Očetu. Molitev je bila zanj zelo pomembna, saj je ljubil Očeta in se je hotel z njim pogovarjati.

V Marijanišču na Opčinah je tudi letos društvo Finžgarjevega doma priredilo gledališki teden za otroke. Tam sem imel neki opravke. Na stopnicah pred kuhinjo je sedela deklica. S seboj je imela predlogo za igro, na katero so se pripravljali pred nastopom. Ko sva se pozdravila, sva začela klepetati. Povedala mi je, da ima v igri vlogo neke dame. Stara je bila enajst let. Povabil sem jo na češnje, ki so se prijazno ponujale z drevesa na vrtu. Ko sem izvedel, od kje je in kako ji je ime, sem jo vprašal, če pozna tamkajšnjega župnika in če hodi k verouku. Odgovorila mi je negativno. Rekla mi je, da si je kupila molitveno knjižico in se iz nje uči moliti. Tudi pokrižala se je, ker mi je hotela pokazati, da tudi to zna. Menil sem, da so jo to naučili njeni starši. Rekla je, da njeni starši niso verni in da tudi ona ni bila krščena. Govorila mi je tudi o tem, da že od božičnih praznikov sanja o Jezusu. Starši so ji rekli, da se bo o svoji veri lahko kasneje odločala sama. Zame je bila ta deklica kot čudež in to sem ji tudi povedal, ker nisem mogel doumeti, kje neki je prišla na idejo, da si kupi molitvenik in da se je začela učiti moliti. Ko je videla, da ni konca moji radovednosti in čudenju, mi je pripovedovala o svoji stari mami, na katero je še sedaj zelo navezana, čeprav je umrla, ko je bila deklica stara devet let. Neverjetno, kaj je ta stara mama zasejala v njeno dušo.

Ne vem, kako se bo končala njena molitvena pot, želim ji, da bi bila blagoslovljena v tej molitvi, ki jo danes pozna. Obljubil sem ji, da bom molil zanjo.

O deklica, naj bo tvoja pot blagoslovljena in srečna, kot sem ti zaželel ob slovesu. Naj te spremlja tvoja stara mama kot zvezda na nebu, kot si rekla ti, saj v molitvi gledamo preko doumljivega.

Mojca Polona Vaupotič

Brezčasna lepota ikon

Zgodovina pisanja ikon je izredno bogata in izpovedna. Eden izmed izvirov ikonskega slikarstva so bili že egiptčanski mumijski portreti, na les ali na platno naslikane podobe. Te so ljudje polagali bodisi na pokojnike ali jih postavljali v hišah, jih častili in si tako klicali v spomin umrle. V tem smislu pomeni grška beseda »eikón«, iz katere izhaja beseda ikona, duhovno vračanje nečesa izgubljenega, ne vračanje predmeta podobe (pinx). Kristjani so prevzeli takšno umevanje podob s čaščenjem mučencev. Sicer pa naj bi prvo ikono, "Mater Božjo z otrokom" naslikal že apostol, evangelist Luka.

Glede ikon je zelo zanimiva in izpovedna srednjeveška Rusija, kjer so si te umetnine pridobile zelo različno vlogo in pomen. Ko je Kijevska država v 12. st. razpadla na posamezne fevdalne kneževine, se je rodila država z novo prestolnico Vladimir. Mesto se je razcvetelo v kulturno in duhovno središče srednjeveške Rusije z nešteti umetniškimi šolami. Iz tega obdobja poznamo ikono *Vladimirsko Bogorodico*, eno najstarejših in največjih svetinj Rusije, ki se danes nahaja v zbirki Tretyakovske galerije v Moskvi. V 12. st. je prav tako v vseh ruskih krajih prevladoval velik bizantinski vpliv slikanja. V večini primerov so bili upodobljeni temnopolti vzhodnjaški obrazi močno temnih, resnih in žalostnih oči ter splošno prevladujoči odtenki oker barve.

V 13. st. so v Novgorodu ustanovili lastno šolo ikonopisja, ki je prekinila dolgoletne vezi z Bizancem in nadzorom Carigrada. Svetniki so pričeli dobivati bolj

ruske poteze. Nežni slikarski stil je prepuščal prostor močnemu, včasih malo grobemu, bolj izrazitemu stilu. Pogosto srečamo močne barvne kontraste, na primer med rdečo in zeleno modro.

V 14. in 15. st. je novgorodska šola ikonopisja doživela svoj razcvet. Na eni ikoni se je pričelo pojavljati več svetnikov hkrati, podobe postajajo manjše in vse več je dinamičnih prizorov. Ozadje ni več enolično in nedoločno, ampak se začnejo pojavljati zgradbe, drevesa, skale ter votline. Enolično pobarvane so ostale le obredne ikone. V 16. in 17. st. pa je tudi ta šola doživela počasen zaton, saj se je začela zgledovati po tedanjem moskovskem okusu.

V Moskvi je prva leta 15. st. delal zelo motiviran in ustvarjalen slikar Teofan Grk, ki je prišel iz Bizanca. Iz tega časa pa je žal ohranjenih zelo malo ikon. Njegova dela, tako freske kot ikone, kažejo strastno patetiko. Prepoznavna so po njemu lastni impresivnosti, barvah in potezah. Največji

Sv. Ciril in Metod (levo); Mati Božja (desno); A. Rubljov, Sv. Trojica (zgoraj)

Sv. Ilija (zgoraj); Teofan Grk, Janez Krstnik (desno).

ruski srednjeveški ikonopisec pa je zagotovo rahločutni Andrej Rubljev. Ta ocena velja prav od začetka njegovega ustvarjanja pa vse do danes. Rodil se je v Moskvi v drugi polovici 14. st. in verjetno leta 1410 naslikal svojo najslavnejšo ikono *Sv. Trojica*, ki jo danes hranijo v Tretjakovski galeriji. Tak način upodobitve se imenuje »Starozavezna Trojica« (poznamo še »Očetovstvo« in »Novozavezna Trojica«). Moskovsko slikarstvo pa je bilo v taistem obdobju prav tako tesno povezano z imenom Dionizija. Živel je približno v drugi polovici 15. st. in kot izreden talent užival ugled v vsej svoji dobi ustvarjanja. Imel je delavnico s pomočniki, zelo veliko je ustvarjal, vendar se je ohranilo le malo ikon, pa še od teh je avtor podpisal le dve. Lep primer Dionizijevega stila je ikona *Križanje* iz leta 1500, ki se danes nahaja prav tako v Tretjakovski galeriji. Dionizijevi liki so namenoma podaljšani, z drobnimi pestmi, stopali in glavami, z nežnimi potezami obrazov, ki so zares lepi. Svetniki so si podobni, na njih ni naglih kretenj, vse je odmerjeno in slovesno. Tak način slikanja pa je bil v tistem času njihovega političnega in kulturnega razcveta zelo priljubljen.

Ob koncu 16. st. so pričeli v Moskvo prihajati umetniki tudi od drugih. Značaj lokalnih šol se je začel izgubljati. Še posebej v času vlada-

nja Ivana Groznega so se svetle podobe Rubljeva, Dionizija ter njihovih naslednikov povsem razpršile. Tematika ikon so postali predvsem prizori iz življenja svetnikov. Temu pa je sledil dogodek prvih tiskanih knjig.

Ob tem zelo kratkem vpogledu v srednjeveško rusko zgodovino ikonopisja, bomo nedvomno lažje razumeli umetniško ustvarjanje naše likovnice, Albine Nastran iz Škofje Loke. Umetnica je sicer diplomant-

ka Biotehniške fakultete, a je bilo likovno ustvarjanje vedno njena posebna zlahtnost. Pravi, da je do umetnosti vedno gojila izjemen odnos in da se je nekoč povsem po naključju srečala z ikono. To je bilo na razstavi ikon očeta Mihajla Hardija v Kamniku. Pritegnila jo je izrazna preprostost del, pa tudi tehnika slikanja na les, ki daje umetnini svojevrsten žar. Dve leti se je posvečala le teoriji ikonopisja – zgodovina, pomen, različne šole ikonopisja ter tehnike ustvarjanja teh del. Tudi njen prvi učitelj ikonopisja je bil oče Mihajlo Hardi, doma iz Metlike. Izpopolnjevala pa se je še pri mag. Silvi Božinovi Deskoski v Tinjah in umetnici Danici Dšišović v Užicah. Posebej dragoceni so ji bili prav tako nasveti Borisa Grkoviča iz Zagreba, ki ustvarja čudovite ikone.

Albina Nastran pravi, da so lahko ikone kopije in izvirniki hkrati. Motive izbira iz grškega, ruskega, ukrajinskega ter balkanskega področja. S preslikavanjem motivov znanih in neznanih avtorjev pa ne sme izgubiti glavnih potez predloge. Hkrati pa sama ustvarja in pušča na ikoni tako rekoč lastno sled. Pravi, da je pri tovrstnem ustvarjanju podobno kot pri pisavi. Vsi se učimo pisati črke, ki imajo točno določene oblike in značilnosti, ko pa jih obvladamo, imamo vsak svojo razpoznavno pisavo. Tako je ikona izvirna stvaritev, v katero likovnica vtke del sebe ter svojega doživljanja. Vedno znova pa skuša doseči liričnost, čistost in vedrino, skratka enotnost lepega in dobrega, kar naj bi ikona odsevala. Da smo zmožni to videti, se moramo odpreti in gledati s srcem.

Kako pa te umetnine izpod rok likovnice Nastranove sploh nastajajo? Skrivnost je prav tako v tehniki. Če je deska s podlago že pripravljena in ji ustvarjalka nanese zlato ter pigment, je potrebnih okoli 50 ur dela. Ikona se vedno piše na trdo podlago, kamen ali les, kar kaže na zemeljsko stvarnost. Podlago nanese na skrbno izbrano, pravilno posušeno in izdelano desko iz pretežno lipovega lesa. Potrebno je veliko premazov iz bolonjske krede in kleja, da dobi dobro podlago za kvalitetno poslikavo. Posebej zahtevno delo je nanos zlatih lističev. Potrebna je mirna roka in zajeta sapa, sicer bi listič lahko odfrčal na nepravo mesto. Nato sledi čiščenje, glajenje

Albina Nastran in njene razstavljene ikone.

in zaščita zlate površine. V jajčni emulziji raztopljene barvne pigmente nanaša na pripravljeno podlago tako, da nanese najprej temno barvo, nato pa vedno svetlejšo. Potrebno je mnogo nanosov, da doseže enakomeren prehod od temnega k svetlemu. V procesu nastajanja podobe in v procesu »svetljenja« se med ustvarjalko in podobo gradi prav poseben čustveni odnos. Vsaka ikona ima namreč svojo zgodbo nastajanja. Ob plemenitih oblikah, povezanih v uravnoveženo kompozicijsko celoto, z upoštevanjem pravil ikonopisja izraža ikona lirično atmosfero z intimnim nabojem, ko prevaja fizično lepoto v metafizično ...

V Rusiji denimo, imajo v stanovanjih posebno mesto, kjer postavljajo ikone; imenuje se *krasnij ugol* – lepi kot, podobno kot pri nas poznamo *bohkov kot*. Tako si lažje predstavljamo, kje v hiši jih hranijo. V pravoslavnih deželah imajo doma prav tako ikone, ki predstavljajo zavetnike družinskih članov. Vse bolj pa v današnjem času ceni ikono tudi »zahodni« človek.

Likovnica Albina Nastran je v svojem ustvarjanju zares izjemna. Vsa njena likovna dela namreč rastejo na eni skupni izpovedni točki, ki ji lahko rečemo tiha zaprisega umetniški dediščini in lepoti za večno! Že ikona sama je privilegirana tako, da se nam lahko zazdi, da je na njej ustvarjen neotipljiv prostor, v katerem se nebo in zemlja in vse ustvarjeno zliva v eno. Zlata barva pa v akordu z vsemi ostalimi barvami preveva v esenco brezčasnega in se zliva v večnost.

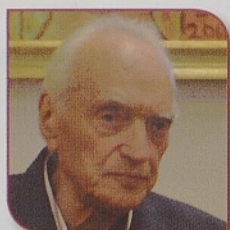
Pater dr. Karel Gržan je ob razstavi ikon Albine Nastran v Galeriji Družina v Ljubljani leta 2007 zapisal: »Ikona se ne riše, ampak se piše, kot se piše zgodba nekega življenja. Na videz piše ikonopisec zgodbo nekega drugega življenja – svetnika, Marije, Jezusa ..., dejansko pa v ikoni zapisuje zgodbo svojega čutenja, svojega doživljanja življenja. Svojo nemoč izlije pred Boga, da lahko sam Bog vstopi in se prebudi na dnu te nemoči, kot Svetloba življenja. Zato je pisanje ikone za ikonopisca tako odražujoče in prav zato ima nastajanje ikone določene zahteve. Zahteva območje Svetega, v katerem se svetljenje ikone in ikonopisca dogaja hkrati.«

Peterlinova nagrada

2014

Peterlinova nagrada se podeljuje osebnostim iz zamejskega ali zdomskega slovenskega prostora, ki s svojim prostovoljnim delom sledijo vrednotam slovenstva in demokracije, ki jih je v svojem življenju uresničeval Jože Peterlin.

Alojz Rebula

Pisatelj, mislec, esejist in prevajalec Alojz Rebula je po poklicu profesor. Leta 1949 je začel poučevati latinščino na nižji srednji šoli, od leta 1953 do upokojitve pa je poučeval grščino in latinščino na klasični gimnaziji v Trstu in nudil mladim veliko več, kot je predmetni profesor službeno dolžan nuditi. Profesor Rebula je z ljubeznijo do svojega predmeta poučeval dijake latinsko in grško književnost ter jih uvajal v antični duhovni svet. Govoril pa jim je tudi o slovenstvu, o lepotah Slovenije, slovenskega jezika in literature in jim budil narodno zavest; poudarjal je moralno premočrtnost in srčno kulturo.

Vse te ideje je s prostovoljnim izvenšolskim delom utrjeval in nadgrajeval s predavanji mladim in odraslim v Slovenskem kulturnem klubu, v Društvu slovenskih izobražencev, na Študijskih dnevih Draga in drugod. Bil je tudi član pripravljalnega odbora Drage in Društva slovenskih izobražencev. Sodeloval je pri reviji Mladika z esejističnimi članki in literarnimi prispevki.

S svojim delovanjem je bil Alojz Rebula Slovincem v zamejstvu in zdomstvu dolga desetletja v oporo pri utrjevanju narodne zavesti ter uzaveščanju demokratičnih načel in krščanskih vrednot.

Dr. Damjan Paulin

Dr. Damjan Paulin se je rodil v Štandrežu pri Gorici leta 1943. Končal je agronomijo v Padovi in se zaposlil pri Deželni ustanovi za razvoj kmetijstva (ERSA). Že zelo zgodaj se je vključil v goriške kulturne in politične organizacije. Od leta 1968 do 1970 je predsedoval SKAD-u. Leta 1970 je bil izvoljen v goriški občinski svet in bil imenovan za odbornika. V občinski svet je bil izvoljen tudi leta 1980 in 1985. Na ustanovnem občnem zboru Sveta slovenskih organizacij leta 1976 je bil izvoljen za prvega predsednika te ustanove. Leta 1984 je bil izvoljen za predsednika Zveze slovenske katoliške prosvete. Zelo aktiven je bil tudi pri domačem Kulturnem

društvu Štandrež, tako pri mešanem pevskem zboru kot pri igralski družini. Je avtor več publikacij o Štandrežu. V Celovcu je prejel Tischlerjevo nagrado. Bil je dolga leta predsednik Zadruge Goriška Mohorjeva in član paritetnega odbora za slovensko manjšino. Trenutno je predsednik Katoliškega tiskovnega društva.

Damjan Paulin ima veliko zaslug za razvoj in utrditev slovenstva na Goriškem in v širšem deželnem prostoru. Kot predsednik Zveze slovenske katoliške prosvete je pomagal utrjevati stike s koroškimi kulturnimi delavci. Sodeloval je s Krščansko kulturno zvezo na Koroškem in Slovensko prosveto v Trstu, s katerima je skrbel za organizacijo Koroških kulturnih dnevov v Italiji in Primorskih dnevov na Koroškem. Narodna korist in dobrobit mu je vedno bila pred vsem drugim. Vedno je delal požrtvovalno, brez kompromisov in z veliko prizadevnostjo, ko je šlo za slovensko stvar. Delal je v krščanskem duhu in po demokratičnih načelih, ki so v življenju bila vodilo osebnosti Jožeta Peterlina, po katerem nosi nagrada ime.

FOTOKRONIKA

Drage 2014

(foto: Peter Cvelbar)

Prvi dan 49. študijskih dnevov Drage z okroglo mizo »V svet(u) z možgani«, ki so jo pripravili mladi iz mladinskega društva Mosp. Pri mizi so dr. Valentin Inzko, moderator Jernej Šček, dr. Alenka Stanič in dr. David Bandelj (levo); pri diskusiji, ki je sledila njihovega nastopu, pa je sodelovala lepa skupina mladih diskutantov (spodaj).

(foto: Peter Cvelbar)

(foto: Miloš Pahor)

V soboto so se študijski dnevi nadaljevali z nastopom koroškega kulturnega delavca dr. Fabjana Hafnerja, ki je podal svoj pogled na 22 let slovenske državnosti. Ob njem je moderatorka Ines Škabar.

V nedeljo je sv. mašo daroval tržaški škof Gianpaolo Crepaldi. Ob njem so somaševali duhovniki Ivan Štuhec, Edvard Kovač in Tone Bedenčič.

(foto: Peter Cvelbar)

Miloš Pahor

Pogled v dvorano med nastopom sociologa dr. Urbana Vehovarja in zgodovinarke Marte Verginella na temo »Politična raba spomina zmanjšuje možnosti za preživetje in rast slovenskega naroda«. Ob njiju moderator Tomaž Simčič.

(foto: Peter Cvelbar)

(foto: Peter Cvelbar)

Med podelitvijo Peterlinovih nagrad dr. Damjano Paulinu (levo) in Alojzu Rebuli (zgoraj), v imenu katerega je nagrado sprejela hčerka Tanja. Priznanja so izročili Lučka Peterlin, predsednik SAZU dr. Tadej Bajd in Ivan Peterlin.

(foto: Peter Cvelbar)

(foto: Peter Cvelbar)

Levo: pogled v dvorano med predavanjem predsednika SAZU dr. Tadeja Bajda na temo »Znanost, inženirstvo, materni jezik«. Ob njem je moderator Martin Breclj (zgoraj).

Slovo od Marijana Bajca

V petek, 19. septembra, so se v Peterlinovi dvorani na žalni seji poslovili od dolgoletnega prijatelja in sodelavca Marijana Bajca. O njem so govorili in se ga s hvaležnostjo spominjali Marjan Jevnikar, Maja Lapornik, Sergij Pahor, Ivan Makuc, Mario Sušelj in Tomaž Simčič. Predvajali so tudi posnetke njegovih nastopov v igrah, ki jih je posnel z Radijskim odrom.

Marijan Bajc med snemanjem na Radijskem odru. Desno, žalna seja v Peterlinovi dvorani, govori Marjan Jevnikar.

Umrli akademik Pavle Merku

V ponedeljek, 20. oktobra, ko smo že pripravili številko za tisk, nas je presenetila vest, da je v domu Jeralla na Padričah pri Trstu v jutranjih urah nepričakovano umrl akademik, glasbenik in slavist, prof. Pavle Merku. Bil je naš dolgoletni sodelavec. Za našo revijo je napisal več študij z jezikoslovnega področja. Leta 1996 je predaval na študijskih dnevih Draga, večkrat pa je bil gost Društva slovenskih izobražencev v Peterlinovi dvorani.

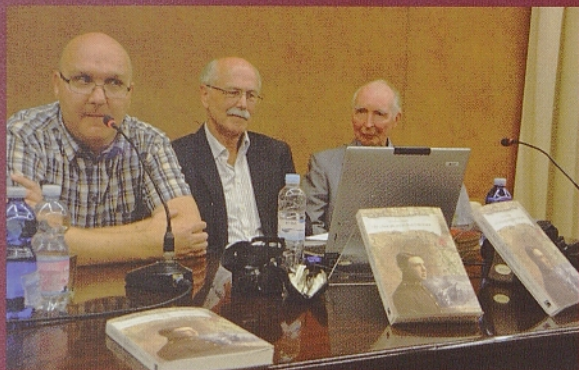
Njegov življenjski opus je izredno bogat in sega na različna področja. Bil je doma v jezikoslovju, etnografiji, zgodovini, glasbi. Delo, ki ga je opravil predvsem v Benečiji, Kanalski dolini in Režiji, je izredno dragoceno in trajne vrednosti.

Od vseh panog, v katerih se je udeleževal, pa mu je bila najbolj pri srcu glasba. Imel je absolutni posluš, rad je sledil glasbenemu življenju, predvsem pa je rad ustvarjal.

Od njega se poslavljamo kot od enega izrednih duhov našega časa in prostora, ki je zanamcem zapustil bogato dediščino na vseh področjih, na katerih se je udeleževal.

Fotografijo, ki jo objavljamo, smo posneli v kavarni San Marco v Trstu 21. februarja letos, kmalu po prejemu velike Prešernove nagrade v Ljubljani. To je bil tudi njegov zadnji nastop v javnosti.

Zgodovinar Renato Podbersič, Vinko Avsenak in Sergij Goriup (levo); slavjenec Saša Martelanc in Nadia Roncelli (desno).

Društvo slovenskih izobražencev stopilo v novo sezono

Društvo slovenskih izobražencev je letošnjo sezono začelo kar zgodaj, v ponedeljek, 22. septembra, v sodelovanju z založbo Mladika, ki je v okviru deželnega projekta za ovrednotenje zgodovinske in kulturne dediščine slovenske manjšine izdala knjigo dnevniških zapisov domačina Alojza Goriupa *Od Galicije do Južne Tirolske*. Pri predstavitvi so sodelovali zgodovinar Renato Podbersič, urednik knjige Vinko Avsenak in avtorjev sin Sergij Goriup.

Pred tem osrednjim dogodkom, ki je v Peterlinovo dvorano privabil veliko število gostov in tudi Goriupovih sorodnikov s Proseka, so organizatorji večera in odborniki društva pripravili še prijetno presenečenje Sašiju Martelancu in občinstvu. Spomnili so namreč, da obhaja prav tisti dan okroglo obletnico, svoj 80. rojstni dan, vsestranski kulturni delavec in časnikar Saša Martelanc. Za to priložnost je založba Mladika izdala miniaturno zbirko treh njegovih spominskih črtic v osemdesetih oštevilčenih izvodih, za vsako leto po enega. Vidno presenečen avtor se je za izdajo zahvalil, urednica Nadia Roncelli pa mu je izročila prvih pet izvodov knjige.

Naslednji ponedeljek, 29. septembra, je društvo priredilo še en slovesen večer, na katerem so predstavili kar tri Rebulova dela, in sicer ponatis Divjega goloba, knjižno izdajo Rebulovega prvega daljšega teksta *Devinski sholar*, ki je v petdesetih letih izhajal v nadaljevanjih v *Literarnih vajah*, in avtorjevo najnovejše delo kratki roman *Kominform v Zabrinju*. Le-tega so skupaj izdale tri založbe: Goriška in Celjska Mohorjeva in Mladika iz Trsta. O Rebulovih delih so govorili Jože Faganel, Miroslav Košuta, Marko Tavčar in Igor Tuta.

V ponedeljek, 6. oktobra, je bil gost društva v Peterlinovi dvorani časnikar in diplomat Bojan Grobovšek, ki je izdal knjigo *Zakaj Slovenija ni Švica*. Predstavil ga je časnikar Bojan Brezigar. Avtor pa se je med drugim ganjeno spomnil svojih tržaških let, ko je obiskoval Nižjo gimnazijo pri Sv. Jakobu in Slovenski kulturni klub v Ulici Donizetti.

Levo: Marko Tavčar, Igor Tuta, Miroslav Košuta in Jože Faganel. Desno: Bojan Brezigar in Bojan Grobovšek.

Ko na jeziku kopni sneg

Pri tržaški založbi Mladika je izšla nova knjiga Marija Čuka z naslovom *Ko na jeziku kopni sneg*. Pesniško zbirko, ki jo je oblikoval tržaški grafik, akademik Marjan Kravos, so predstavili v četrtek, 2. oktobra, na Dolgi kroni v Dolini na zelo dobro obiskanem večeru, ki se je zaključil s koncertom skupine Same babe.

Spremnno besedo v zbirko je prispeval akademik prof. dr. Boris Paternu; izpostavil je pesnikovo zbranost v notranjo prostost in jezik, ki se je opazno premaknil k nekaterim novim, intenzivnejšim izraznim postopkom, ki jih pesniku omogočajo predvsem prestopi v razvezano domišljijo.

Pesmi ob poti

Pri Goriški Mohorjevi družbi je izšla pesniška zbirka dramskega in gledališkega delavca Janeza Povšeta *Pesmi ob poti*. Zbirko s spremno besedo Majde Cibic so premierno predstavili 29. septembra v Katoliški knjigarni v Gorici. Na večeru je sodelovala tudi pianistka Alenka Cergol.

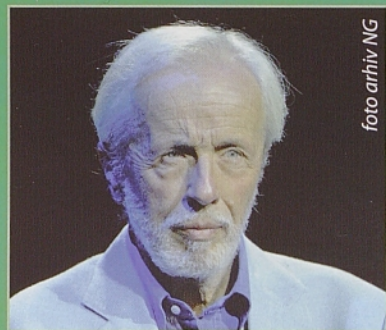

foto arhiv NG

Veronika Brecelj, Massimo De Carolis in Tina Kralj.

MISLITI VEČ

V petek, 3. oktobra, so v Peterlinovi dvorani predstavili Zbornik mednarodnega filozofskega simpozija o krizi *Misliti več / Pensare di più / Misliti više*. Ob tej priložnosti je nastopil prof. Massimo De Carolis z Univerze v Salernu s predavanjem *Antropološke korenine krize*.

Mednarodni simpozij sta 11. aprila letos priredila v Narodnem domu v Trstu Slovenski klub in Društvo slovenskih izobražencev. Zbornik predavanj je v izvirnih jezikih predavateljev, in sicer v slovenščini, hrvaščini in italijanščini. Povzetki in biografski podatki udeležencev pa tudi v angleščini.

17. Gledališki vrtiljak

V nabito polni dvorani Marijinega doma pri Sv. Ivanu se je v nedeljo, 21. septembra, zavrtil letošnji že sedemnajsti Gledališki vrtiljak, namenjen najmlajšim. Kot prvo predstavo gledališkega abonmaja za otroke so letos ponudili igrico *Pepelka*, ki jo je po znani pravljici napisala Lučka Peterlin, zrežirala pa Nataša Konc Lorenzutti z najmlajšimi igralci poletnega tečaja Male gledališke šole Matejke Peterlin. Igrico so izvajali v dveh ločenih skupinah ob 16. in 17.30.

Pepelka v izvedbi Male gledališke šole Matejke Peterlin.

Marjan Bradeško

Konec tedna na izlet

Po Sloveniji in zamejstvu

Slovenija je zares med najlepšimi deželami na svetu. Zato ni nič čudnega, da jo opisujejo mnogi avtorji, potopisci in ljubitelji naših pokrajin. Med njimi niso samo domačini, nekateri celo večkrat, ampak tudi tujci, ki se podajo na popotovanja po naših krajih.

Med prvimi je tudi Marjan Bradeško, doma iz Polhograjske doline, redni član uredniškega odbora Planinskega vestnika, najstarejše slovenske revije, ki redno izhaja že prek 110 let. V tej reviji je predstavil že mnoga podobna dela, predvsem iz planinske tematike in naravoslovja. Sam pa je prispeval v knjigah in revijah več samostojnih besedil.

V letošnjem letu je izšlo še eno njegovo delo pri založbi O Media d. o. o., ki sicer skrbi za redno izhajanje revije *Moja Slovenija*, namenjene Slovencem zunaj meja domovine. Naslov knjige *Konec tedna na izlet* je zanimiv in vabljev posebnost s podnaslovom *Po Sloveniji in zamejstvu*. Tako nam v tretjem poglavju opiše najdaljši izlet v tej knjigi. Popelje nas v kraje *Za mejo* na avstrijsko Koroško, v Ziljsko dolino, prek Kanalske doline ter skozi tesne doline Zahodnih Julijskih Alp zopet nazaj v Posočje. Nato se še enkrat vrnemo v »tujino«, v Benečijo, na Doberdobsko planoto in se nato po Vipavski dolini vrnemo v izhodišče. Že v tem poglavju lahko vidimo lepe posnetke Kamniških Alp nad zelenim gozdom, Dobrač ob sončnem zahodu, znamenite Višarje, kjer se srečujejo narodi vseh treh dežel, Mangart nad Belopeškimi jezери in še mnoge druge.

Sicer pa nam avtor ponuja še devet potovanj po različnih predelih Slovenije. Prva opisana pot nas bo vodila po Gorenjski, od Škofje Loke čez Soriške planine v Bohinj, na Pokljuko in Bled ter pod Stolom, najvišjim vrhom Karavank, v vasi, v katerih so bili rojeni mnogi slovenski kulturniki. V drugem poglavju obiščemo še enkrat Julijce, Trento in Soško dolino, kamor pridemo čez prelaz Vršič (1611 m). Pri povratku ne smemo izpustiti ne Bovca in ne Tolmina z mnogimi spomini iz časa prve svetovne vojne ter predvsem ne Idrije z znamenitim rudarskim muzejem drugega najpomembnejšega rudnika živega srebra na svetu. V Zahodnih slovenskih deželah na Krasu, v Brdih in Vipavski dolini niso zanimive le vinske gorice in pršut, pač pa je vredno videti tudi Kobilarno v Lipici in jamo Vilenica ter razgled s Svete gore nad Gorico. Po Obali si bomo ogledali zanimiva slovenska mesta, ob povratku pa tudi znamenite freske v Hrastovljah in vsaj še Grad Snežnik in presihajoče Cerkniško jezero. V južni Sloveniji bomo lahko

obiskali Kočevje in kraje ob Kolpi, Ob Sotli in Krki pa večji del krajev ob Slomškovi romarski poti ter starodavne in znamenite kraje na Dolenjskem. Na širšem področju Dveh strani Mure bomo obiskali Ptuj, najstarejše slovensko mesto, obširne Slovenske gorice ter Prekmurje. Tudi na Koroškem in Štajerskem, ki ju pogosto neopravičeno obravnavamo skupaj, je mnogo naravnih in kulturnih znamenitosti. Slovenci imamo le en Triglav, Korošci pa kar dva, Peco s Kraljem Matjažem in Uršljo goro (1699 m), osamelcem z najvišje postavljeno cerkvijo pri nas. Zelo lepo je tudi v Savinjski dolini z našo najlepšo visokogorsko dolino, Logarsko dolino, najvišje (1326 m) ležečo kmetijo Bukovnik, s cerkvijo v Gornjem Gradu z največjo prostorino na Slovenskem itd.

Vsak opisani izlet je predviden za tridnevno potovanje. Ob koncu vsakega poglavja pa nam avtor predlaga še pet krajših enodnevnih izletov v zanimive kraje s posebnostmi naše, slovenske naravne in kulturne dediščine, ki so bogato predstavljene na avtorjevih fotografijah.

Ciril Velkovrh

Mateja Gomboc

Pozneje se pomeniva

Mateja Gomboc prodira s svojo zbirko kratkih zgodb *Pozneje se pomeniva* v problemsko polje ženske, ki v pripovedi zaobjema vlogo žene, matere, dekletca, mlade amazonke, kraljice noči ali odhajajoče bolnice. S pisalom pronica v zasebne izkušnje glavnih junakinj, ki se nahajajo v usodnem trenutku svojega življenja ali v ozkem prostoru premene, kjer strah spodbija pogum, preživetje lomi sanje in se konec sprevača

v začetek, predvsem pa se notranja sila, ki izhaja iz bistva bivanja in diši po svobodi, spopada z jasno etično vizijo sveta, ki temelji na določenem sistemu vrednot. Slednje narekujejo dolžnosti, spominjajo na obvezne družbene zahtevke, usmerjajo odnose. Zariše se tako profil ženske, ki živi obseg notranje zavesti na različnih nivojih, prodira do globin podzavesti, razkrinka predsodke in premaguje zakrnelosti, vendar nikoli ne more dokončno spodbiti vrednostnega vzorca.

Vklenjene predstave sveta omejujejo najsvobodnejše polete in krotilo drzna obnašanja, vendar v teh kretnjah ni zaznati hoje nazaj ali zaprtosti v nesvobodo. Ne gre namreč za potlačitev prvinskih teženj, temveč za zavestno spajanje intimnega dela posameznika z zahtevami stvarnosti. Zato junakinje poznajo padce, poraze in zablode, vendar nikoli ne doživijo notranjega zloma ali osebnostne frustracije, kar jamči preseganje duševnega nelagodja.

Postopek ozaveščanja torej tvori središčno pripovedno os zgodb Mateje Gomboc in sloni na prebijanju različnih nivojev doživetja, ki segajo od razkrinkavanja najintimnejših hotenj, preko dojemanja zunanosti, do lastne zadovoljitve. Pripovedne niti so tesno spete ob literarni osebi, na katero se navezuje vsak dogodek v zgodbi. Subjektova hotenja se nikoli ne do kraja radikalizirajo in ne pride do drastičnega spopada z družbenim, niti do izločitve posameznika iz skupnega, temveč prevladuje postopna prilagoditev. Vendar ne povsod. Kot marginalizirani upornik deluje Dare iz zgodbe **Izobčenec**, faktično izrinjen iz socialistične države Jugoslavije s preteklo zaporniško travmo živi v tuji deželi za zastrtimi okni. Nad kritiko političnega sistema prevladuje opis notranjih posledic, ki jih je posamezniku zadala ustrahovalna politika z zapornikom, izsiljevanjem, zalezovanjem in preganjanem. Kljub temu da sodijo travmatične izkušnje v preteklost,

ostaja strah kot neizbrisen notranji sovražnik subjekta, zaznamovanega z blodnim pogledom obsojenca in zaradi tega neprilagojenega novemu bivanjskemu položaju.

V zgodbah Mateje Gomboc so dvojine vselej nepripadajoče in se dogajajo izven varnega polja. Ekstrem predstavlja zgodba **Sanje na ulici**, kjer se groza, gnus in strah iz nočnih sanj prenesejo v realnost belega dne in pahnejo glavno junakinjo v robno duhovno stanje, kjer dejanj ne izbira, ampak se jim v celoti prepusti ter s tem izda ljubezensko obljubo. Nad spojitvijo dveh src prevladuje samobitnost posameznika, ki ne dosega raztapljanja svojskosti v drugem. Vse, kar gradita dva, je vezano na trenutna vklapljanja, ko dekletce svojo grozo za hip prepusti zaupljivosti materinih božajočih rok v zgodbi **Angel varuh**, ali ko se žalost mlade delavke razblini ob njem, ki se je dotakne s hrbtom dlani in ovije njeno telo z levico v zgodbi **Carinik**.

Prostorska kulisa predstavlja v zgodbah Mateje Gomboc le ogrodje razvidne fabulativne zgradbe, saj so opisi zunanosti podrejeni emocionalnemu vzdušju glavne junakinje, pa vendar uspe avtorica marsikje z nekaj navedbami zajeti krajevno specifično. Tako München straši z natrpanostjo trgovin na ulicah, Aleksandrija je sanjsko mesto, Ljubljana pa se predstavlja po delih: tržnica, grad ali Prešernova ulica, včasih je mesto brez razgleda na Ljubljano, v snegu se zdi bela in gluha, njeno predmestje je natrpano s proletarskimi blokovskimi naselji in gostim prometom. V protislovnem razponu zaživijo tudi slike iz podeželja: Martinja vas se zdi lepa, ob zahajajočem soncu se v vaseh na hribovju Baške grape pojavijo sence, poznojesenski gozd pa zaudarja po razpadajočih sadežih. In nenazadnje pojavi se tudi Trst, kjer morje šumi v zaprtem zalivu, in okolica je zaznamovana z mejo med Italijo in Jugoslavijo. Tam si ljudje zatiskajo oči pred priseljenici iz juga in vzhodnih držav, ki v tej

luknjasti pokrajini iščejo možnost preživetja ali odhoda. V tržaški krotopostavi avtorica tudi narodno tematiko, preplet dveh jezikov zamotanih v ustih intelektualcev, ki v določenem trenutku izberejo za svoja pisanja slovenščino in povežejo z občutkom narodnega ponosa.

Pisanje Mateje Gomboc predstavlja uravnoteženi spoj tradicionalnih prvin z modernejšimi prijemi. Tradicionalnost potrjuje vezanost na ustaljene vrline, z oblikovnega vidika pa pristaja avtorica na linearni zgradbi, ki se podreja posledični logiki, in izbranem jeziku, vezanem na knjižno normo. Tradicionalno narativno podlago kratkih zgodb Mateje Gomboc izpodbija večnivojsko pojmovanje resničnosti. Ob otipljivi danosti, na katero se obeša fabula, vnaša avtorica še fikcionalno stvarnost. Realistično raven podpira razumsko doživljanje, hkrati pa jo izmikajo vnos sanjarjenja, opis nočnih sanj in prividov. Iracionalne podobe pa ne izpadejo čudaško, ampak so predstavljene kot del sveta, zdijo se enako upravičene in naravne kot dogodki iz objektivne naratološke sfere. Domišljija se prepleta z zakonitostmi izkušnjejske resničnosti glavne junakinje in zavzema različne vloge v pripovedi. Tako v zgodbi **Zapis konca** glavna junakinja vnese v svojo bodočnost še neizživeto ljubezensko razmerje, ki se predstavi kot možna danost. V resnici pa predstavlja nagonski boj proti smrti in nudi sprejemljivejšo projekcijo težke preizkušnje. V več zgodbah je opazna prisotnost namišljenih oseb, ki pomenijo beg v miselne svetove šumečih možganov, kjer se odvija pogovor z odsotnimi ljudmi. Namišljene epizode delujejo kot mašilo praznih delov dneva in dolgčasa, kot je lahko potovanje z vlakom. Včasih pa pomenijo premagovanje osamljenosti in straha pred zapuščenostjo. V opisani razsežnosti postaja pojem realnega izmuzljiv in neoprijemljiv, vezan na vizijo resnice posameznika.

Vilma Purič

Potrjevanje ob praznikih

Celovška Mohorjeva družba je pred nekaj meseci izdala knjigo *Iz toka lliča VARUHI IZROČILA* s podnaslovom *Naša kulturna dediščina v dobrih rokah*. Avtor, publicist in prevajalec, dober poznavalec slovenske kulturne dediščine, je v knjigi zajel šege, navade, praznovanja in tradicijo, vse, kar se je v izročilu živega ohranilo na naših tleh. Pri tem se ni ustavil na državnih mejah, ampak je segel preko meja, v zamejstvo, kjer spoštovanje tradicije in ohranjanje izročila pomeni nekaj več, pomeni potrjevanje lastnih korenin. Pomeni prepoznavanje slovenske skupnosti, ohranjanje jezika in dediščine prednikov.

V globaliziranem svetu, v prevladovanju sodobne tehnologije in vsemogočnosti kapitala, ki skušata homologizirati vsakršno drugačnost in jo prežvečiti, je ohranjanje tradicije, ne da bi ji slepo sledili, ampak z zavestjo njenih globokih korenin tudi ohranjanje človečnosti, skupne pripadnosti in potrjevanje enotnosti tudi v različnosti pogledov, ideologij.

Prazniki že tisočletja bogatijo človeško življenje, ga osmišljajo, kar smo pozabili in nekatere praznujemo zgolj površinsko, v potrošniški vnemi, ki jo nam nalaga sodoben način življenja. S praznovanjem krepimo lastno in skupno samozavest, vendar moramo vsaj malo vedeti, zakaj. Vsebinsko praznovanja so nekdaj veliko bolje poznali in prav o tem nas pouči lličova knjiga *Varuhi izročila*.

V sliki in besedi nas vodi v poznavanje mask, ki niso samo pustne šeme, ki norijo po ulicah mest in vasi, ampak so praspomin na strahospoštovanje in čaščenje naravnih sil in pojavov, ki si jih nekdanji človek ni znal razložiti. Danes so kurenti, škoromati, brdanske šjeme, cerkljanski lavfarji samo oddaljen spomin in dokaz nekdanje in današnje ustvarjalnosti.

Ko pustne maske preženejo zimo, se veselimo mladega zelenja in to veselje so znali izraziti naši predniki s še danes ohranjenimi ljubljanskimi butarami in ljubenskimi poticami.

Prazniki rastlinstva dosežejo vrhunec ob poletnem solsticiju, na kresni večer. Iztok llič se je sprehodil po Krasu na obeh straneh meje. Zapisal je: »Razveseljivo je, da v zadnjih letih ta stara šega na obrobju Trsta spet bolj stopa v javnost. Tako je Bogomila Kravos leta 2013 pri Svetem Ivanu naštel že blizu petdeset venčkov. Večino na vratih slovenskih družin, nekaj pa, zanimivo, tudi na hišah Italijanov, ki jim je navada, čeprav najbrž niti ne poznajo njenih korenin, kratkomalo všeč.« V knjigi *Mladost pri Svetem Ivanu* se Vladimir Bartol spominja, kako so kot otroci z mamo, pisateljico Marico Nadlišek Bartol, hodili v Bošket nabirat zelenje in cvetje za spletnje venčkov. Kot Svetoivančanka vem, kako mrzlični so dnevi pred praznovanjem farnega zavetnika in kako se vedno znova Slovenci potrjujejo ob tem slavlju.

Seveda avtor ni šel mimo postavljanja mlajev v Bregu, v Dolini, Bobjuncu, Borštu, Zabrežcu, Ricmanjah, Mačkoljah. Slovenci v teh vaseh želijo predvsem ohraniti tradicijo in potrjevati lastno identiteto, italijanski prebivalci vasi so sicer vabljeni k praznovanju, vendar raje opazujejo.

Ob naši kulturni dediščini se je zaustavil še ob ustanavljanju Muzeja slovenskega ribištva, ki bi dokazoval, da se je obala slovenskega morja raztezala od Trsta do Štivanja. Življenje in delo Slovencev v Trstu in okolici lahko spoznavamo še v dveh muzejih, v Muzeju kruha v Škednju in Župnijskem muzeju v Ricmanjah. Oba sta sad prizadevanja dveh župnikov in njuna usoda je v prihodnosti negotova. Bolj trdno stoji Kraška hiša, ki vsaki dve leti privabi množico svatov na kraško ohcet. Marsikatero oko se ob pogledu na številne narodne noše razveseli, saj z nošo naši ljudje dokazujejo svojo pripadnost slovenski skupnosti.

Toda ali je res tako? Ali se ne, ko slečemo nošo, utopimo v vsakdanjosti in pozabimo na svojo slovenskost?

Majhni, skromni, po izročilu pa vendar bogati, muzeji, ki so sad prizadevanja posameznikov, ohranjajo živo zavest o življenju slovenskih prednikov na narodno ogroženih območjih. Tako na avstrijskem Koroškem Drabosnjakov muzej v Kostanjah. Enako poslanstvo opravlja Stara pošta, trojezična gostilna na tromeji z Avstrijo, Slovenijo in Italijo. Štehanje na Ziljski Bistrici in v Zahomcu priča o trdoživosti in radoživosti koriških Slovencev.

Zanemarljivo ni niti ohranjanje mlinarske tradicije v Soržejevem mlinu v okolici Celja, lončarske v Filovcih v Prekmurju in stavbne v muzeju na prostem v Pleterjah.

Ob zapisovanju izvora praznovanj, šeg in navad, današnjega načina praznovanja avtor ni pozabil na originalna poimenovanja tako praznikov kot njihovih udeležencev, predmetov, pojmov, tudi to je prispevek k zavedanju bogate kulturne dediščine naših prednikov. Marsikje je njeno ohranjanje odvisno od posameznikov, knjiga *Varuhi izročila* pa nam priporoča, da moramo biti varuhi izročila vsi, ki cenimo svojo preteklost in nam ni vseeno za našo prihosnost.

Knjigo odlikuje bogat slikovni izbor fotografij, ki lepo dopolnjuje besedilo.

Evelina Umek

Rada Lečič *Slovenščina od A do Ž - Lo sloveno dalla A alla Ž*

Profesorica Rada Lečič, ki poučuje slovenščino na tržaški univerzi, je na pobudo svojih slušateljev sestavila učbenik z naslovom *Slovenščina od A do Ž - Lo sloveno dalla A alla Ž*. Knjiga, označena kot »učbenik za začetnike«, je izšla leta 2013 pri Založbi Gaya v Cerknem in je primerna ne samo za študente slovenistike, temveč za vse Italijane, ki želijo spoznati osnove slovenskega jezika.

Barvito opremljena knjiga vsebuje deset obširnih lekcij z vajami, številne preglednice slovničnih pravil, slovensko-italijanski slovar, na koncu pa še rešitve vaj. Učbeniku so dodani tudi zvočni posnetki besedil iz lekcij.

V uvodu h knjigi avtorica omeinja, da je učbenik primeren tudi za samouke, »še zlasti če slovenski lektor uvede in popelje učečega skozi začetne izgovorne in pisne posebnosti slovenščine«. Učbenik se namreč začne z glasoslovjem in z napotki za izgovarjavo, ki utegne biti za italijanskega učenca trd oreh. Sicer pa so vsa slovenska besedila v knjigi naglašena, tako da med branjem uporabnik lahko vadi in utrjuje pravilno slovensko dikcijo.

Na začetku posameznih lekcij je vedno kratek dvojezični dialog, nato vaje, spet dvojezično berilo in slovnica. Ta besedila so jasna in enostavna, dialogi so podani v naravnem pogovornem ritmu. Gre za vzorce praktičnega sporazumevanja ob srečanju, predstavljanju, v trgovini, pri zdravniku, v restavraciji, na banki ipd. Iz vsebine teh kratkih sestavkov so nato izpeljane vaje.

Kot rečeno, so pogovori in berila prevedeni v italijanščino, v vajah pa se pojavljajo tudi učencem še neznane slovenske besede. Njihov pomen lahko razberejo iz ilustracij ali poiščejo v slovarju, ki šteje več kot 2.000 gesel. Vaje niso pretežke, in ker je vsebina sestavkov, na katere se nanašajo, lahkotna in vedra, je učenje zabavno.

Od lekcije do lekcije postajajo bralni vložki postopoma daljši, jezikovne vaje pa zahtevnejše. Opisni in učni sklopi se v lekcijah smotno prepletajo in nadgrajujejo, s spoznavanjem novih besed in oblik pa postanejo uporabnikom razumljiva tudi daljša in bolj informativna berila, kot so: Slovenija v številkah, Središče Ljubljane, Zgodovina kranjske klobase itd.

Poglavitna slovnična poglavja v tem učbeniku so: sklanjanje samostalnikov in pridevnikov, glagolski časi, raba poudarjenih in nepoudarjenih zaimkov, stopnjevanje pridevnika in še marsikaj. Pri vajah so učencem

v pomoč slovnične tabele, ki so evidentirane z barvno podlago.

Upoštevati moramo, da se učenec slovenščine že na začetni stopnji srečuje z jezikovnimi značilnostmi, ki jih njegova materinščina nima, take posebnosti (v našem primeru sklanjanje, dvojino, srednji spol), pa je najtežje usvojiti – morda bi kazalo uporabnike posebej opozoriti na te jezikovne kategorije, ki so zanje novost. Težavo predstavlja tudi raba zaimkov in predlogov ter besedni red enklitik v povedi. Temu je v raznih lekcijah namenjenih mnogo vaj.

Skratka: marljiv uporabnik tega učbenika si lahko pridobi ne samo pasivno znanje slovenskega jezika (razumevanje besedila), ampak bo slovenska besedila lahko sam sestavljal. Ko bo izšel drugi del tega učbenika, bo svoje znanje slovenščine še izpopolnil.

Marija Cenda

Plezališča brez meja

Knjiga plezalni vodnik ni literatura v klasičnem pomenu besede. Je pa knjiga s fotografijami priznanih fotografov (alpinist Janez Skok idr.) ter skicami plezališč z vrisanimi in oštevilčenimi različnimi smermi, ki jih je pripravil akademski slikar in himalajec Danilo Cedilnik – Den. Druga posebnost tega priručnika pa je večjezično besedilo (slovenščina,

hrvaščina, italijanščina, nemščina in angleščina) opisanih plezalnih smeri. Zato je ta priručnik sprejemljiv za alpiniste ne le Trstu sosednjih držav, v Sloveniji, Italiji in na Hrvaške, pač pa vsem alpinistom nasploh.

Že v uvodu smo lahko prebrali, da so tu opisana alpinistična plezališča v okolici Trsta, v Slovenskem primorju in v Istri, torej v sorazmerni bližini Trsta. Za ogled le teh niso potrebna dolga potovanja v avstrijske, švicarske ali francoske Alpe, ampak lahko dospemo do njihovega podnožja v sorazmerno kratkem času. Za laike je celo presenetljivo, da so tudi v tem delu nekoč z večinskim slovenskim prebivalstvom tako močone stene, prijetne za pogled in zahtevne za prave alpiniste.

Vsako poglavje se prične s kratkim opisom zgodovine plezanja v tem predelu s priloženim zemljevidom, na katerem so označena mesta opisanih plezališč. Skice plezališč, delo akademskega slikarja Danila Cedilnika – Dena, so izrisane neverjetno skrbno in plastično z oštevilčenimi in vrisanimi natančnimi smermi v stenah. Slikam so dodane ocene težavnostnih stopenj in njihova dolžina. Zahtevnosti pa so zelo različne, pogosto primerne tudi za alpinistične šole in vrtnice. Vsaka smer nosi tudi svoje ime.

V **Italiji** so opisana naslednja plezališča: Doberdob, Sesljan, Obalna cesta, Katra pečina, Križ, Napoleonova cesta in Glinščica. V **Sloveniji** so izbrana le tri: Osp, Mišja Peč in Črni Kal. Največ pa jih je v **hrvaški Istri**: Raspadalica, Nugla, Kompanj, Sopot, Buzetski kanjon, Kamena vrata, Istrske Toplice, Čepić, Ponte Porton, Pazin, Vranjska Draga, Dvigrad, Limski kanal, Rovinj, Vinkuran, Rabac, Mošćenička Draga, Medveja in Brešč. Mnoga od teh krajevnih imen so nam poznana iz časa poletnih letovanj ali potepanj. Zagotavljamo pa vam lahko, da so izleti v te kraje lahko še vedno zanimivi, pa tudi opisane stene bi bilo vredno pogledat. V to se lahko prepričate, če si v knjigi ogledate fotografije.

Ciril Velkovrh

za smeh in dobro voljo

- Brez otrok ne bi mogel živeti.
- Imate veliko družino?
- Ne. Sem pa otroški zdravnik.

Dve prijateljici se pogovarjata. Prva je debela, druga suha.

- Po tebi bi ljudje mislili, da na svetu vlada lakota! Reče debela suhi.
- Po tebi pa, da si ti kriva za to! Ji odvrne suhica.

Zdravnik pacientu:

-Nekoliko bo bolelo, veste, ko bomo vrtali!

Pacient:

-Razumljivo. Sicer sem pa junak; če bo bolelo, bom pa stisnil zobe!

- Pravite, da vas je sosed žalil. Kaj pa vam je rekel?
- Rekel mi je, da sem kmet.
- Ja, res malce neprimerna beseda. Kaj pa ste pravzaprav?
- Kmet.

- Pravijo, da se zakonci sčasoma prilagodijo drug drugemu!

- Drži, hk! Moja žena zdaj gotovo misli, da me še dolgo ne bo domov, in jaz tudi mislim tako. Urška, še en liter na mizo!

- Mihec, kaj se zgodi z železom, ki je dlje časa na vlažnem zraku?

- Zarjavi.
- Kaj pa se zgodi z zlatom?
- Ukradejo ga.

- Poslušaj, Srečko! Besedni zaklad ženske baje obsega komaj petsto besed.

- Kakšna skromna zaloga in kako velikanski promet!

- Zakaj ste sosedu zmerjali z oslom?
- Nič ga nisem zmerjal! Saj je res osel!

- Znaš obdržati zase kako skrivnost?
- Ne vem, še nisem poskusila.

- Koliko si dobil?
- Devet let.
- Prav. Potem postavi svojo posteljo bližje vratom. Jaz jim imam pet več.

- Kaj pa delaš na drevesu, mulc? Boš šel takoj dol!
- Oh, nič, samo hruške bi rad obesil nazaj, ker so padle na tla.

LISTNICA UPRAVE

DAROVI V TISKOVNI SKLAD:

Jože Strgar – 20,00 €; Floriano Ukmar – 20,00 €.

DAROVI V SPOMIN:

V spomin na dragega dr. Marjana Bajca daruje Mirella Merku, katere mož Peter ga je tudi zelo cenil, 100,00 € v tiskovni sklad Mladike.

V spomin na dr. Marjana Bajca daruje Nadja Malalan 30,00 € za Mladiko.

Vsem darovalcem se iskreno zahvaljujemo.

Ste poravnali naročnino?

Celoletna naročnina 30,00 €.

Letalska pošta: Evropa 50,00 €, Amerika 60,00 €, Avstralija 65,00 €.

Poštni račun: 11131331; uprava Mladike, Ulica Donizetti 3 v Trstu (pon.-pet. med 9. in 17. uro).

Bančni račun: Zadrúžna kraška banka – Banca di Credito Cooperativo del Carso (IBAN: IT58 5089 2802 2010 1000 0016 916 ; SWIFT: CCRTIT2TV00).

č 67
II 117 986 2014

COBISS

Vse publikacije naše založbe

lahko dobite

- osebno na našem sedežu v ulici Donizetti 3
- naročite po telefonu na 040 3480818
- ali po e-mailu na uprava@mladika.com

s 15% popustom!

RAFKO DOLHAR
BUČANJE
HUDOURNIKOV

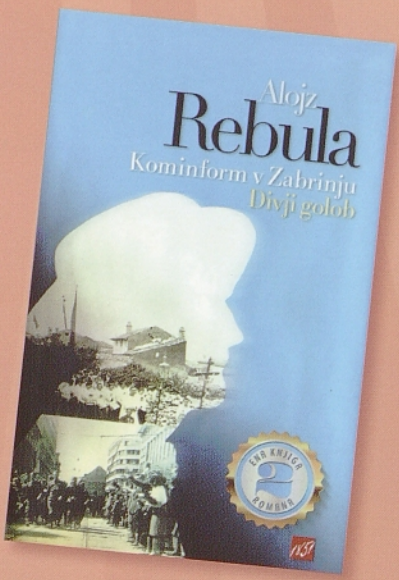

MARKO SOSIČ
BALERINA
BALERINA

BUČANJE HUDOURNIKOV
Himalajski dnevnik slovenskega zdravnika
Rafko Dolhar

ALOJZ REBULA
KOMINFORM
V ZABRINJU /
DIVJI GOLOB

ALOJZ GORIUP
OD GALICIJE DO
JUŽNE TIROLSKE